

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти МАГІСТР

на тему: «ГЕОПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ
ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

Виконав: здобувач вищої освіти
II курсу, групи Тур-61
спеціальності 242 Туризм і рекреація
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми «Туризм і рекреація»
Сидор Олег Михайлович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: _____
(ім'я та прізвище)

Рецензент: _____
(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ-2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Магістр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм і рекреація
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм і рекреація»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри туризму
(назва кафедри)

_____ (підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 202

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти
Сидора Олега Михайловича

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Геопросторові аспекти організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу»

Керівник роботи:

_____ (ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від 31.10.2023 № 581/к-с

2. Строк подання здобувачем роботи: до 17.12.2024

3. Вихідні дані до роботи:

нормативно-правові акти у контексті туристичного та природоохоронного законодавства Європейського Союзу, дані європейської статистики Eurostat, науковий доробок вітчизняних і закордонних учених, інтернет-джерела, інші інформаційні ресурси

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Зміст і трактування понять у контексті екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності

1.2. Передумови виникнення й історія становлення екскурсійної та туристично-рекреаційної сфери в світі

1.3. Наукові погляди щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Характерні аспекти впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу

2.2. Аналіз головних туристичних трендів і сучасних дестинацій на території Європейського Союзу

2.3. Роль геопросторово-організаційної структури та заходи безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу

2.4. Екологічна безпека і заходи щодо її поліпшення в контексті організації туристичної діяльності на території Європейського Союзу

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Сучасні виклики та проблеми розвитку туризму в країнах Європейського Союзу

3.2. Тенденції щодо вдосконалення нормативно-правової бази в контексті регулювання екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності країн Європейського Союзу

3.3. Інноваційні технології та перспективи розвитку геопросторової організації туристичної індустрії в країнах Європейського Союзу

ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): інфографіка (рисунок, таблиці), використана для розкриття теми кваліфікаційної роботи

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Екологічна безпека і заходи щодо її поліпшення в контексті організації туристичної діяльності на території Європейського Союзу				

7. Дата видачі завдання: «01» листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	01.11.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 01.12.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 26.02.2024	
4.	Написання II розділу	до 26.06.2024	
5.	Написання III розділу	до 23.09.2024	
6.	Написання висновків	до 28.10.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 18.11.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 06.12.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	17.12.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	30.12.2024	

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Олег СИДОР

_____ (ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.48:061.1ЄС

Сидор О. М. Геопросторові аспекти організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу: кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм і рекреація. Дубляни : ЛНУП, 2024. 84 с. На правах рукопису.

Обсяг роботи: 84 сторінки, включаючи 10 таблиць, 12 рисунків, 70 літературних джерел.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретико-методологічні основи вивчення екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на території країн Європейського Союзу, задекларовано трактування основних понять, охарактеризовано передумови виникнення, історію становлення та наукові погляди щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії.

Проаналізовано геопросторову організацію екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності країн Європейського Союзу через висвітлення характерних аспектів її впливу на соціально-економічний розвиток країн ЄС, дослідження головних туристичних трендів і сучасних дестинацій на даній території, а також ролі геопросторово-організаційної структури та заходів безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу.

Визначено сучасні виклики та проблеми щодо екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу, окреслено тенденції та обґрунтовано перспективи розвитку геопросторової організації туристичної індустрії на території ЄС.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню геопросторових аспектів організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретико-методологічні основи дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу, зокрема зміст і трактування понять, передумови виникнення й історію становлення, а також наукові погляди щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії.

У другому розділі роботи проведено детальний аналіз геопросторової організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на території Європейського Союзу, акцентовано увагу на характерних аспектах впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн ЄС, досліджено головні туристичні тренди і сучасні дестинації, а також висвітлено роль геопросторово-організаційної структури та заходів безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу.

У третьому розділі роботи окреслено сучасні виклики та проблеми щодо екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу, запропоновано напрями вдосконалення нормативно-правової бази в даному контексті, обґрунтовано інноваційні технології та перспективи розвитку геопросторової організації туристичної індустрії в країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: екскурсійна та туристично-рекреаційна діяльність, Європейський Союз, геопросторова організація, дестинація, сталий розвиток.

Annotation

The qualification work is devoted to the study of geospatial aspects of the organization of excursion and tourist and recreational activities in the countries of the European Union.

The first chapter of the qualification work reveals the theoretical and methodological foundations of the study of excursion and tourist and recreational activities in the countries of the European Union, in particular the content and interpretation of concepts, prerequisites for the emergence and history of formation, as well as scientific views on the methodology of research of the excursion and tourist and recreational industry.

In the second section of the paper, a detailed analysis of the geospatial organization of excursion and tourist and recreational activities in the European Union is carried out in the context of the characteristic aspects of the impact of excursion and tourist and recreational activities on the socio-economic development of EU countries, the main tourist trends and modern destinations are investigated, and the role of the geospatial and organizational structure and security measures in the tourism industry of the European Union is highlighted.

The third section of the paper outlines the current challenges and problems of excursion and tourist and recreational activities in the European Union, proposes directions for improving the regulatory framework in this context, substantiates innovative technologies and prospects for the development of geospatial organization of the tourism industry in the European Union.

Keywords: excursion and tourist and recreational activities, European Union, geospatial organization, destination, sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	10
1.1. Зміст і трактування понять у контексті екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності	10
1.2. Передумови виникнення й історія становлення екскурсійної та туристично-рекреаційної сфери в світі	17
1.3. Наукові погляди щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	26
2.1. Характерні аспекти впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу	26
2.2. Аналіз головних туристичних трендів і сучасних дестинацій на території Європейського Союзу	34
2.3. Роль геопросторово-організаційної структури та заходи безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу	43
2.4. Екологічна безпека і заходи щодо її поліпшення в контексті організації туристичної діяльності на території Європейського Союзу	47
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	54
3.1. Сучасні виклики та проблеми розвитку туризму в країнах Європейського Союзу	54
3.2. Тенденції щодо вдосконалення нормативно-правової бази в контексті регулювання екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності країн Європейського Союзу	58
3.3. Інноваційні технології та перспективи розвитку геопросторової організації туристичної індустрії в країнах Європейського Союзу	64
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вивчення геопросторових аспектів організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу (ЄС), на сучасному етапі є надзвичайно актуальною темою для досліджень через комплекс взаємопов'язаних факторів. Насамперед, Європейський Союз є світовим лідером у сфері туризму, де розташовані одні з найбільш відвідуваних туристичних напрямків. Відтак, саме геопросторові дослідження є невід'ємною частиною оптимізації розподілу туристичної діяльності, мінімізації перенаселеності популярних районів, просування маловідомих дестинацій. Тому ефективне геопросторове планування може прискорити економічний добробут, створити нові робочі місця та забезпечити збалансований регіональний розвиток.

Також геопросторовий аналіз допомагає визначити найбільш вразливі території, що потребують своєчасного захисту, під час планування маршрутів і рекреаційних заходів, які мінімізують антропогенний вплив на навколишнє середовище. Це відповідає загальновідомим цілям сталого розвитку та Зеленого курсу ЄС. До прикладу, сучасні інноваційні технології, такі як геоінформаційні системи, супутникове картографування, послуги на основі визначення місцезнаходження, дозволяють проводити детальний аналіз і планування туристичної діяльності. Такий інструментарій має вирішальне значення для розуміння просторових моделей, управління потоками відвідувачів та забезпечення рівного доступу до визначних пам'яток у різних регіонах.

Варто наголосити, що пандемія COVID-19 змінила поведінку туристів, рекреантів, екскурсантів у сфері подорожей, а зацікавлення до активного відпочинку, екологічного та сільського туризму зростає. Геопросторове планування підтримує ці ініціативи у контексті сталого розвитку, визначаючи та просуваючи рекреаційні можливості в недостатньо використовуваних районах, збалансовуючи розподіл туристів та забезпечуючи дотримання заходів з охорони здоров'я та безпеки. Багате культурне і природне розмаїття ЄС вимагає ретельного геопросторового планування для інтеграції численних регіональних

переваг у цілісну туристичну стратегію. Це допомагає зберегти культурну спадщину та сприяти інклюзивності, приносячи користь як міським, так і сільським громадам.

Ґрунтовно досліджуючи геопросторові аспекти розвитку екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності, ЄС може гарантувати, що ця галузь є сталою, справедливою та вигідною для всіх зацікавлених сторін, а також зберігає багаті природні та культурні активи для майбутніх поколінь.

Метою дослідження є аналіз та оцінка ролі геопросторових аспектів в організації екскурсійної, туристичної та рекреаційної діяльності на теренах Європейського Союзу. Крім того, дослідження має на меті запропонувати вирішення поточних проблем, таких як деградація навколишнього середовища та справедливий розподіл туристичних ресурсів.

Задекларована вище мета кваліфікаційної роботи формує наступний перелік завдань дослідження:

- розкриття змісту понять, передумов виникнення й історії становлення екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в світі;
- висвітлення наукових поглядів щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії;
- з'ясування характерних аспектів впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу;
- аналіз головних туристичних трендів і сучасних дестинацій на території Європейського Союзу;
- визначення ролі геопросторово-організаційної структури та заходів безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу;
- дослідження сучасних викликів і проблем розвитку туризму в країнах Європейського Союзу;
- декларування тенденцій щодо вдосконалення нормативно-правової бази в контексті регулювання екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності країн Європейського Союзу;

- обґрунтування інноваційних технологій і перспектив розвитку геопросторової організації туристичної індустрії в країнах Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є геопросторові аспекти розвитку екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу. **Предмет дослідження** – організація й управління екскурсійною, туристичною та рекреаційною діяльністю на території Європейського Союзу, особливо акцентуючи увагу на важливості геопросторового аналізу в ефективному прийнятті рішень.

Методи та інформаційна база дослідження. Для виконання даної кваліфікаційної роботи використовувалися декілька *загальнонаукових методів дослідження*, які забезпечили достовірні результати: *аналітичний метод* або *аналіз* – для аналізу геопросторових даних, пов'язаних із туристичною та рекреаційною діяльністю в країнах ЄС; *порівняльний метод* – для порівняння й аналізу країн, регіонів; *описовий метод* – для опису різних туристичних дестинацій, маршрутів та рекреаційних заходів, а також їх географічної організації; *систематичний метод* – для розуміння, як геопросторові фактори взаємодіють і впливають на організацію туристичної та рекреаційної діяльності; *емпіричний метод* – для збору та аналізу даних з реальних спостережень або експериментів у контексті екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності; *статистичний метод* – для аналізу статистики туристичної поведінки, відвідувачів і геопросторових факторів, таких як відстань до пам'яток і регіональний розвиток; *метод історичних реконструкцій* – для розгляду еволюції геопросторового планування в європейському туризмі і того, як екскурсійна та рекреаційна діяльність розвивалася з плином часу; *абстрактно-логічний метод* – для формулювання гіпотез про взаємозв'язок між геопросторовими аспектами та організацією туристичної діяльності, а також для логічної перевірки цих гіпотез за допомогою аналізу.

Поєднання цих загальнонаукових методів дозволяє комплексно підійти до дослідження геопросторових аспектів екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в ЄС. Ці методи дозволять глибоко дослідити різні фактори, що

впливають на організацію туризму, включаючи просторове планування, розвиток інфраструктури та практики сталого розвитку. Вони надають необхідні інструменти для аналізу та розуміння того, як геопросторові фактори формують туристичний ландшафт в Європі.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є різноманітні джерела та масиви даних, зокрема й доробок як українських, так і закордонних науковців, які дають змогу отримати теоретичні, практичні та емпіричні уявлення щодо тематики досліджень. Ця різноманітна база забезпечує комплексний аналіз геопросторової та туристичної динаміки в країнах ЄС. Такі джерела, як Eurostat, Європейське агентство з навколишнього середовища (EEA), публікації UNWTO, UNESCO, WWF, законодавчі документи ЄС з питань туристичної політики, дані Зеленого курсу ЄС, Національне законодавство країн-членів ЄС надають уявлення про директиви, стратегії та ініціативи ЄС, спрямовані на сприяння сталому туризму та регіональному розвитку.

Практичне значення отриманих результатів. *Практичне значення результатів* полягає в тому, що вони можуть безпосередньо сприяти вдосконаленню управління екскурсійною та туристично-рекреаційною діяльністю, забезпеченню сталого розвитку та справедливого розподілу туристичних ресурсів в межах ЄС. Отримані результати можуть бути застосовані наступними практичними способами: покращене планування та управління туристичною інфраструктурою; сприяння сталому розвитку туристичної діяльності з пропонуванням шляхів зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та соціальну сферу; ефективніша організація екскурсій та рекреаційних заходів; сприяння регіональному та транскордонному співробітництву; аналізу туристичної поведінки та потоків; політичним рекомендаціям щодо геопросторової інтеграції туризму; доступності туристичних даних та підтримці прийняття рішень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Зміст і трактування понять у контексті екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності

Екскурсійна та туристично-рекреаційна діяльність була, є і залишатиметься життєво важливою для економічної життєздатності, збереження культури, економічного розвитку та особистого добробуту. Їхній постійний розвиток та узгодження з принципами сталого розвитку забезпечують їхню актуальність у швидкозмінному глобальному ландшафті. Сприяючи залученню громадськості та раціональному ставленню до довкілля, вони роблять свій внесок у масштабніші соціальн-економічні та екологічні вигоди. Власне розуміння екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності вимагає чіткого усвідомлення основних понять та їхніх інтерпретацій. І нижче будуть розглянуті ключові терміни та їхні контекстуальні значення.

Варто наголосити, що в європейському законодавстві поняття «екскурсія» не визначене як окреме юридичне поняття, проте зазвичай входить до ширших категорій, пов'язаних з туристичною діяльністю і правилами подорожей, таких як Директива про пакетні подорожі (Директива (ЄС) 2015/2302). Цей документ регулює пакетний відпочинок і пов'язані з ним подорожі, забезпечуючи захист подорожуючих у межах ЄС. Власне екскурсії часто розглядаються як необов'язковий, супутній або другорядний компонент туристичного пакету, переважно, коли вони організуються разом із транспортуванням, проживанням або іншими першочерговими туристичними послугами [1].

Згідно з цими правилами, якщо екскурсія включена до туристичного пакету або продається разом з ним, постачальник послуг (організатор туру) несе відповідальність за забезпечення належного виконання і повинен

дотримуватися стандартів ЄС щодо захисту прав споживачів. Це включає відповідальність за неналежне виконання зобов'язань та захист від неплатоспроможності мандрівників. Екскурсії, що продаються самостійно або як виїзні заходи, виходять за межі сфери дії директиви і можуть регулюватися місцевим законодавством або загальними правилами захисту прав споживачів [2].

Туристична діяльність у європейському законодавстві входить до значно ширшого контексту, покликаного сприяти розвитку сталого, конкурентоспроможного та соціально інклюзивного туризму. До прикладу, у Договорі про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) зазначено, що ЄС доповнює і підтримує дії держав-членів у туристичному секторі, особливо зосереджуючись на здоровій конкуренції, ринкових відносинах і підвищенні конкурентоспроможності підприємств у цій галузі. Туристична діяльність, як зазначено в ініціативах ЄС, охоплює широкий спектр економічних і соціальних зобов'язань, зокрема:

- 1) об'єднує комплекс підприємств, таких як туристичні агенції, туроператори та заклади гостинності. Ця діяльність є ключовою для просування Європи як сталого і привабливого місця призначення;
- 2) популяризує заходи, спрямовані на зменшення впливу на довкілля за допомогою раціонального використання ресурсів, екологічно чистих практик, енергоефективних послуг та просування шляхів сталого туризму.

Програма Європейської Комісії «Перехідний шлях у туризмі» визначає 27 напрямків діяльності, які включають зелену та цифрову трансформацію туризму для підтримки стійкості та сталості. ЄС також сприяє регіональному співробітництву та обміну передовим досвідом між країнами-членами для забезпечення інтегрованого та конкурентоспроможного туристичного сектору. Заохочуючи інновації та зосереджуючись на підвищенні якості життя, ЄС зміцнює свою глобальну позицію як провідного туристичного напрямку [3–4].

Поняття «рекреаційна діяльність» у європейському законодавстві, як і термін «екскурсія», чітко не визначено як окремий термін у масштабному сенсі,

але згадується в різних контекстах, часто пов'язаних з екологічною, соціальною та медичною сферами. Наприклад:

– у Регламенті (ЄС) 2017/1004 рекреаційне рибальство описується як некомерційне рибальство, що здійснюється з метою відпочинку, туризму або спорту. Це визначення підкреслює роль рекреаційної діяльності у відпочинку та туризмі без комерційних цілей.

– Директива 2013/53/ЄС про рекреаційні судна наголошує на безпеці, дотриманні екологічних норм та використанні рекреаційних суден у некомерційних цілях. Це опосередковано сприяє розумінню рекреаційної діяльності як такої, що передбачає використання плавзасобів для відпочинку з дотриманням стандартів безпеки та охорони довкілля.

Рекреаційну діяльність часто асоціюють і пов'язують у зв'язку зі захистом довкілля від надмірного техногенного навантаження, забезпеченням доступу до зелених зон та сприянням сталому туризму. Така діяльність пов'язана з добробутом, економічним зростанням і збереженням біорізноманіття в рамках стратегій ЄС, таких як Європейський зелений курс.

Щоб отримати комплексне розуміння «рекреаційної діяльності» в європейському праві, необхідно проаналізувати конкретні сектори (наприклад, рибальство, туризм і природоохоронне законодавство), а також загальні цілі ЄС щодо сталого розвитку та охорони здоров'я населення. Цей фрагментарний, але контекстуальний підхід відображає різноманітні застосування рекреаційної діяльності у формуванні політики.

Отож, поняття екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності є центральними в туризмознавстві і широко аналізувалися різними науковцями. Нижче наведено комплексний аналіз цих термінів з висвітленням їх визначень, ключових ознак та інтерпретацій різними дослідниками.

Під екскурсією здебільшого розуміється коротка подорож або виїзд на природу з метою дозвілля, освіти або рекреації. На відміну від довготривалих туристичних подорожей, екскурсії зазвичай тривають менше доби, тобто 24 годин і не передбачають ночівлі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Наукові погляди щодо поняття «екскурсія»

№ з/п	Джерело	Трактування	Характеристики
1	Хунзікер і Крапф (1942)	Визначають екскурсії як «тимчасові подорожі, що здійснюються з метою відпочинку, освіти або культурного збагачення, без участі в оплачуваній роботі».	Короткотривалий вид діяльності, зазвичай триває менше доби. Мета – сфокусовані на дозвіллі, освіті або культурних відкриттях.
2	ЮНВТО	Визнає екскурсії як «одноденні поїздки», що відрізняються від туризму, який передбачає ночівлю. Підкреслює освітні та культурні компоненти екскурсій.	Часто включає екскурсії з гідом, фіксовані маршрути та заплановані зупинки.
3	Коен (1974)	Підкреслює роль екскурсій у просуванні культурного обміну та посиленні місцевого залучення. Екскурсії часто пов'язані з історичними або природними пам'ятками.	Сприяє розвитку місцевої економіки, особливо в районах, розташованих поблизу основних туристичних дестинацій.
4	Лейпер (1990)	Обговорює екскурсії як частину ширшої системи туризму, підкреслюючи їхній внесок в управління дестинаціями та місцеву економіку.	

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Туристична діяльність – це діяльність, яку здійснюють люди під час подорожей, включаючи активний відпочинок, дозвілля, пригоди, культурні враження та загальну релаксацію. Рекреаційна діяльність є власне більш специфічною і передбачає проведення дозвілля, яке може бути пов'язане або не пов'язане з подорожами (до прикладу, пасивний відпочинок, поліпшення психоемоційного стану без значної активності), наприклад, піші прогулянки, їзда на велосипеді або дослідження природного різноманіття (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. – Наукові погляди щодо понять туристичної та рекреаційної діяльності

№ з/п	Джерело	Трактування	Види діяльності
1	Матісон і Волл (1982)	Описують туристичну діяльність як «поведінку і вибір людей під час подорожей за межі їхнього звичного середовища».	➤ Відпочинок на природі – включає піші прогулянки, кемпінг, спостереження за дикою природою.
2	Батлер (1980)	Висвітлює рекреаційну діяльність як важливу для омолодження та особистого благополуччя, часто пов'язану з природним середовищем та місцевою культурою.	➤ Культурно-пізнавальний туризм і рекреація – відвідування історичних місць, музеїв, фестивалів. ➤ Пригодницький туризм – передбачає такі види діяльності, як скелелазіння, водні види спорту або трекінг.
3	Ганн (1994)	Наголошує на плануванні та управлінні рекреаційною діяльністю, пов'язуючи її зі сталим розвитком туризму.	➤ Лікувально-оздоровчий туризм і рекреація – включає ретрити з йоги, відвідування спа-центрів та інші заходи, спрямовані на здоров'я.
4	McKercher (1999)	Зосереджується на емпіричних аспектах рекреаційної діяльності, таких як емоційні та психологічні переваги, які вона надає учасникам.	➤ Екологічний туризм і рекреація – єднання з природою через походи екологічними стежками, маршрутами та природотерапію
5	UNWTO	Виокремлює туризм як значний внесок у сталий розвиток, підкреслюючи його роль у сприянні культурному обміну та підтримці місцевої економіки.	

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Порівняльний аналіз екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності передбачає висвітлення наступних характерних особливостей (табл. 1.3):

Таблиця 1.3 – Аналіз характерних аспектів екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності

Аспект	Екскурсійна діяльність	Туристична та рекреаційна діяльність
Тривалість	Короткострокові (менше 24 годин)	Варіюється; може коливатися від кількох годин до кількох тижнів.
Основна мета	Освіта, культурне збагачення, дозвілля	Дозвілля, релаксація, пригоди, оздоровлення.
Економічний внесок	Менший масштаб, часто локалізований	Ширший вплив, пов'язаний з туристичною галуззю.
Географічне охоплення	Зосереджені на найближчих напрямках або об'єктах	Може охоплювати кілька локацій або регіонів.
Приклади	Відвідування музеїв, історичні екскурсії	Походи, спа-реколекції, культурні фестивалі.

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Беручи до уваги задеклароване вище, як екскурсії, так і туристична та рекреаційна діяльність вагомо впливають на розвиток туристичного сектору. У той час як екскурсії, як правило, коротші і більш структуровані, рекреаційна діяльність охоплює ширший спектр і часто є невід'ємною частиною досвіду туриста. Ці поняття взаємопов'язані, і рекреаційна діяльність часто є частиною екскурсій. Різниця між ними має важливе значення для планування дестинацій, туристичного маркетингу та стратегій сталого розвитку.

Підсумовуючи, якщо аналізувати ці поняття ширше, то екскурсійна діяльність передбачає короткострокові організовані поїздки, часто спрямовані на вивчення культурних, історичних, природних або рекреаційних об'єктів. Ці поїздки, як правило, одноденні або короткотривалі, з акцентом на освіту,

дозвілля або культурне збагачення. Екскурсії розглядаються як форма мікротуризму, призначена для того, щоб надати учасникам концентрований досвід занурення у певний об'єкт або тему. Вони слугують інструментом для навчання та відпочинку і часто асоціюються з освітнім туризмом (наприклад, шкільні поїздки, культурні тури). Прикладами екскурсійної діяльності можуть бути екскурсії містом, відвідування музеїв, дослідження історичних місць чи екскурсії на природу, такі як спостереження за птахами, піші прогулянки або прогулянки узбережжям.

Туристична діяльність охоплює широкий спектр дозвілля, культурних, пригодницьких та релаксаційних заходів, що здійснюються особами, які подорожують до місць призначення за межами їхнього звичайного середовища, як правило, на термін більше 24 годин. Туризм є багатограним, від масового до нішевого туризму. Він відображає особисті мотиви, такі як дозвілля, пригоди, культурне залучення та оздоровлення. Туристична діяльність часто включає в себе поєднання транспортних, житлових та розважальних послуг. Прикладами туристичної діяльності можуть бути культурно-пізнавальний, екологічний, сільський, пізнавальний, лікувально-оздоровчий туризм тощо [3–4].

Рекреаційна діяльність – це діяльність, орієнтована на дозвілля, яка може відбуватися під час туризму або поза ним. Ця діяльність спрямована на розслаблення, насолоду та фізичне або психічне омолодження. Рекреація зосереджена на добробуті і є важливою складовою туризму, але також може бути місцевою або повсякденною. Він включає пасивні (наприклад, сонячні ванни, огляд визначних пам'яток) та активні (наприклад, піші прогулянки, плавання) форми залучення. Прикладами рекреаційної діяльності можуть бути спа-процедури, оздоровчі ретрити або заняття йогою, спортивні заняття, такі як гольф, водні види спорту чи їзда на велосипеді

Взаємозв'язок туризму і рекреації підкреслює перетин між подорожами з метою відпочинку і заняттями рекреаційною діяльністю. Туризм часто полегшує доступ до рекреаційних можливостей, а рекреація підвищує цінність туристичного досвіду. Туризм і рекреація взаємозалежні. Туризм забезпечує

основу (подорож, проживання, доступ до дестинацій), тоді як рекреація забезпечує діяльність, яка задовольняє бажання туриста відпочити, пригоди або навчання.

Сталий туризм і рекреація зосереджені на мінімізації негативних екологічних, соціальних та економічних наслідків і максимізації вигод для місцевих громад та екосистем. Сталий розвиток наголошує на етичності туризму, гарантуючи, що туристична діяльність не виснажує природні ресурси, не шкодить місцевій культурі та не сприяє деградації довкілля. Вона заохочує відповідальну поведінку як туристів, так і зацікавлених сторін галузі [1–4].

Поняття екскурсійної, туристичної та рекреаційної діяльності є взаємопов'язаними, що сприяє розвитку туристичної індустрії в цілому. Вони охоплюють різноманітні мотивації, починаючи від дозвілля та культурного збагачення і закінчуючи пригодами та оздоровленням. Розуміння цих термінів дає цілісне уявлення про те, як туризм задовольняє людські потреби у дослідженні, відпочинку та особистісному зростанні, одночасно орієнтуючись на сталий розвиток і збереження культури.

1.2. Передумови виникнення й історія становлення екскурсійної та туристично-рекреаційної сфери в світі

Ще віддавна подорожі є фундаментальною діяльністю людини, яка керується цілою низкою мотивацій і бажань, що еволюціонували з плином часу. Розуміння цих бажань вимагає вивчення психологічних, культурних та економічних факторів, які впливають на те, чому і як люди вирішують подорожувати. Нижче представлено поглиблений аналіз основних особливостей і мотивацій, що лежать в основі подорожей.

Люди мають вроджене бажання досліджувати нові місця, що зумовлене цікавістю та потребою в новизні. Вони шукають унікальних вражень, культур і

середовищ, відмінних від їхнього повсякденного життя. Такі види активного відпочинку, як трекінг, дайвінг і сафари, задовольняють потреби шукачів гострих відчуттів, які прагнуть фізичних випробувань і хвилювань [5].

Для багатьох подорожі дають можливість втекти від рутинного стресу та обов'язків. Напрямки, які пропонують пляжі, спа-центри та курорти, дають можливість розслабитися. Втеча від цифрового перевантаження і відновлення зв'язку з природою є зростаючою тенденцією, особливо за допомогою ретритів «цифрового детоксикації».

Культурне занурення та навчальні подорожі надають платформу для культурного обміну та особистісного зростання. Мандрівники прагнуть пізнати місцеві звичаї, кухню, мови та традиції. Історичні тури, художні музеї та археологічні пам'ятки приваблюють тих, хто прагне розширити свої знання [6].

Подорожі часто задовольняють соціальні потреби – від формування нових стосунків до зміцнення існуючих. Відпустка - це можливість для сім'ї та друзів згуртуватися подалі від щоденних відволікаючих чинників. Багато мандрівників шукають зв'язків з місцевими жителями або попутниками, створюючи відчуття спільноти [5–7].

Подорож може стати трансформаційним досвідом, що веде до саморефлексії та особистісного розвитку. Дехто подорожує, щоб знайти мету або ясність, особливо під час життєвих змін. Важливою є участь у волонтерських проектах за кордоном, щоб отримати відчуття самореалізації та мети.

Мотивація подорожей може бути відображена в ієрархії потреб Маслоу (рис. 1.1):

1. Фізіологічні потреби – це базові потреби в їжі, воді та житлі під час подорожі.
2. Потреби безпеки – подорож до безпечного середовища або пошук заспокоєння в організованих турах.
3. Соціальні потреби – пошук зв'язку, спокою, затишку та приналежності під час групових подорожей.

4. Потреба в самоповазі – це подорожі, які підвищують самооцінку, наприклад, розкішні подорожі або публікація вражень від подорожей у соціальних мережах.

5. Самоактуалізація – це відчуття особистого зростання, творчості та самореалізації через трансформаційний досвід подорожей [8; 9].

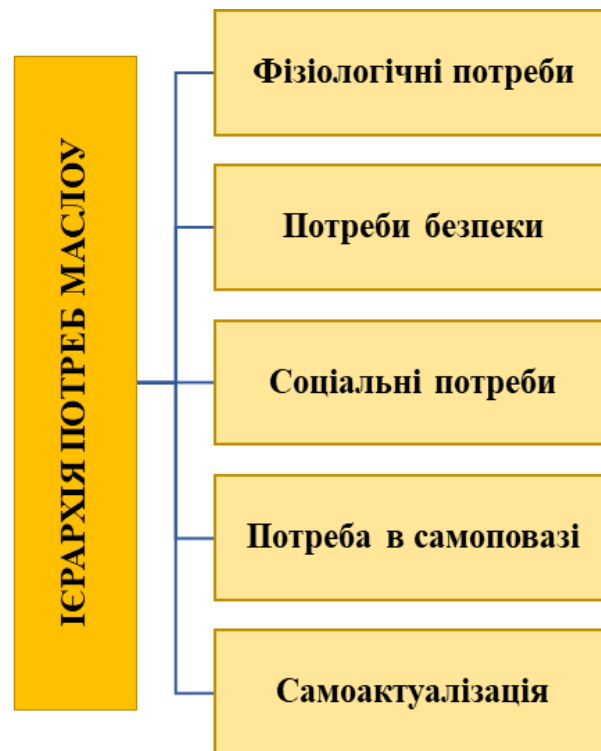

Рис. 1.1. Мотивація подорожей, відображена в ієрархії потреб Маслоу

Джерело: побудовано автором

Відтак, туризм, екскурсії та рекреаційна діяльність розвивалися протягом тисячоліть під впливом культурного, економічного та технологічного розвитку. Ось історичний огляд основних хронологічних етапів розвитку (табл. 1.4):

Таблиця 1.4 – Історична хронологія основних етапів розвитку туризму, екскурсій і рекреаційної діяльності

№ з/п	Хронологічний етап	Приклади	Характерні особливості
1	Стародавній туризм (від доісторичної до класичної епохи)	Ранні форми подорожей часто були утилітарними, зумовленими потребами виживання, такими як полювання чи міграція. Однак з часом з'явилися подорожі з релігійними, культурними чи соціальними цілями.	<p><i>Розвиток раннього паломництва.</i> У стародавніх цивілізаціях, таких як Месопотамія, Єгипет, Індія та Греція, люди подорожували до священних місць з релігійних причин. Прикладами таких місць є Піраміди Гізи в Єгипті (бл. 2500 р. до н.е.), Дельфійський оракул у Греції, Паломництво Кумбх Мела в Індії.</p> <p><i>Ранні рекреаційні подорожі.</i> Стародавні греки та римляни подорожували заради відпочинку та освіти. Римляни розбудували розгалужену мережу доріг, які дозволяли здійснювати екскурсії</p>
2	Середньовічні подорожі (V-XV століття)	У середньовічний період туризм був переважно релігійним або торговельним, а рекреаційні подорожі були рідкісними.	<p><i>Релігійний туризм і паломництво</i> Такі паломницькі маршрути, як Каміно де Сантьяго в Іспанії та Хадж до Мекки, були дуже популярними.</p> <p><i>Географічні відкриття і торгівля</i> мандрівники, такі як Марко Поло, мандрували Шовковим шляхом, поєднуючи дослідження з ранніми формами туризму.</p> <p><i>Шляхетні та аристократичні подорожі</i> Європейська аристократія проводила своє дозвілля в екскурсіях на полювання і відвідувала придворні зібрання.</p>
3	Епоха Відродження та ранньомодерний туризм (XV - XVIII століття)	Епоха Відродження викликала новий інтерес до культури, мистецтва та класичної античності, що	<p><i>Гранд-тури і розквіт туризму</i> Заможні європейські юнаки вирушають в освітні подорожі до Італії, Франції та Греції, щоб вивчати мистецтво, архітектуру та класичну культуру.</p> <p><i>Розвиток курортних міст</i> В Європі такі міста, як Бат в Англії та Баден-Баден у Німеччині, стали</p>

		вплинуло на розвиток туристичних подорожей.	популярними завдяки своїм цілющим водам.
4	Промислова революція і масовий туризм (XIX століття)	Промислова революція трансформувала туризм завдяки технологічному прогресу в галузі транспорту і зв'язку.	<p><i>Розвиток транспортних послуг</i> Залізниці, пароплави, а пізніше автомобілі зробили подорожі доступнішими і дешевшими.</p> <p><i>Розвиток організованого туризму</i> Томас Кук започаткував сучасний туризм, організовуючи групові подорожі та пакетні тури у 1840-х роках.</p> <p><i>Розвиток морських курортів та екскурсій.</i> Прибережні міста, такі як Брайтон в Англії та Французька Рив'єра, стали популярними для відпочинку середнього класу.</p> <p><i>Розвиток природоохоронних територій</i> Створення Єллоустонського національного парку в 1872 році поклало початок охоронюваним природним територіям для громадського відпочинку.</p>
5	XX століття: Глобалізація туризму	У XX столітті відбулася демократизація подорожей, а технологічний прогрес зробив туризм доступним для широких мас.	<p><i>Розвиток комерційної авіації</i> Поява комерційних авіаліній у 1920-х роках і зростання доступності авіаперевезень після Другої світової війни сприяли розширенню глобального туризму.</p> <p><i>Засилля масового туризму</i> Такі місця, як Французька Рив'єра, Карибський басейн і Флорида, стали центрами масового туризму.</p> <p><i>Розвиток тематичних парків</i> Діснейленд (відкритий у 1955 році) здійснив революцію в сімейному рекреаційному туризмі.</p> <p><i>Створення туристичних організацій</i> Створення Всесвітньої туристичної організації (ВТО) у 1975 році допомогло формалізувати туризм як глобальну індустрію.</p>
6	XXI століття: Цифрова ера та	Туризм у XXI столітті	<i>Діджиталізація та цифрова трансформація послуг</i>

	сталий туризм	формується під впливом цифрових інновацій та зростаючої обізнаності щодо сталого розвитку.	Платформи онлайн-бронювання (наприклад, Expedia, Airbnb), додатки для подорожей і соціальні мережі революціонізували те, як люди планують і здійснюють подорожі. <i>Популяризація екологічного туризму і сталого розвитку</i> Зростаюче занепокоєння щодо зміни клімату призвело до зростання екологічного туризму та відповідального ставлення до подорожей. <i>Вплив глобалізації та кризових явищ</i> Такі події, як пандемія COVID-19, суттєво підірвали світовий туризм, спричинивши появу нових тенденцій, таких як віртуальний туризм та зростання кількості місцевих і внутрішніх подорожей.
--	---------------	--	--

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Бажання подорожувати глибоко вкорінене в людській природі, зумовлене поєднанням цікавості, потреби у відпочинку та відновленні сил, прагненням до культурного збагачення та особистісного зростання. Оскільки подорожі продовжують розвиватися, нові тенденції відображають тенденцію у бік екологічності, автентичності та добробуту [10–12].

Отже, туризм і рекреаційна діяльність розвинулися від стародавніх паломництв і різноманітних екскурсій до глобальної індустрії. Сьогодні туризм балансує між технологічним прогресом і сталістю, відображаючи динамічний культурний та економічний ландшафт світу.

1.3. Наукові погляди щодо методики дослідження екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії

Вивчення індустрії екскурсій, туризму та рекреації є міждисциплінарним і спирається на такі галузі, як географія, соціологія, економіка, психологія та

екологія. Дослідники вивчають галузь, використовуючи різні наукові концепції, кожна з яких пропонує унікальне розуміння її динаміки. Нижче наведено огляд основних наукових поглядів та найпоширеніших методологій. У контексті обраної теми будуть застосовані різні методи дослідження для забезпечення комплексного аналізу геопросторових аспектів, пов'язаних з туризмом в Європейському Союзі (ЄС). Ці методи поєднують якісні та кількісні підходи, інтегруючи географічні інструменти зі статистичним аналізом (рис. 1.2).

1. *Географічний аналіз* передбачає вивчення просторових моделей, географічного розподілу та просторових зв'язків у туристичному та рекреаційному секторах. Він поєднує визначення місця розташування та розподілу основних туристичних атракцій, природоохоронних територій та екскурсійних центрів; вивчення відмінностей між різними регіонами або країнами ЄС для оцінки просторової організації туризму; аналіз потоку туристів між різними дестинаціями та його кореляції з геопросторовими факторами, такими як близькість до великих міст або транспортних вузлів [13].

2. *Картографування та геопросторові методи* мають вирішальне значення для візуалізації геопросторових даних і розуміння динаміки туризму. Вони передбачають використання ГІС для створення тематичних карт, що показують туристичні об'єкти, рекреаційні зони, транспортні мережі та зони захисту навколишнього середовища (наприклад, об'єкти Natura 2000) [14].

Також може відбуватися застосування даних дистанційного зондування для моніторингу змін у землекористуванні, пов'язаних з розвитком туристичної інфраструктури. І обов'язковим елементом є створення детальних карт, які ілюструють просторові зв'язки між туристичними ресурсами та географічними об'єктами, такими як річки, гори та узбережжя.

3. *Аналіз статистичних даних або статистичні методи* будуть використані для аналізу даних про туристичні потоки, економічний вплив та екологічні фактори. Тут аналізують цифрові дані про міжнародні прибуття, ночівлі та демографічні показники відвідувачів, отриманих від Євростату та національних туристичних агентств; внески туризму у ВВП, рівень зайнятості

та інвестиції в туристичну інфраструктуру; оцінюють дані, пов'язані з екологічним впливом туристичної діяльності на природоохоронних територіях.

4. *Аналіз політики та документів* передбачає аналіз нормативно-правових актів ЄС, туристичної політики та планів регіонального розвитку. Потрібно аналізувати ключові директиви ЄС, такі як Директива про туристичні пакети та закони про охорону навколишнього середовища, щоб зрозуміти їхній вплив на організацію туризму. Потрібне постійне вивчення стратегій розвитку туризму ЄС та національних стратегій для оцінки відповідності цілям геопросторового планування.

5. *Порівняльний аналіз* тобто порівняння підходів різних країн ЄС до управління туризмом дасть уявлення про найкращі практики та виклики [15].

Варто зробити вибірку конкретних країн або регіонів ЄС для проведення поглибленого аналізу організації туризму, просторового планування та оцінити, як геопросторові аспекти впливають на транскордонні туристичні ініціативи в ЄС.

6. Якщо це можливо, *польові спостереження* будуть використані для перевірки даних і отримання інформації з перших рук про просторову організацію туристичної діяльності.

Корисним буде відвідування ключових туристичних destinations для вивчення інфраструктури, доступності та просторової організації. Важливою є співпраця з місцевою владою, туристичними операторами та екологічними організаціями для збору якісних даних [14–17].

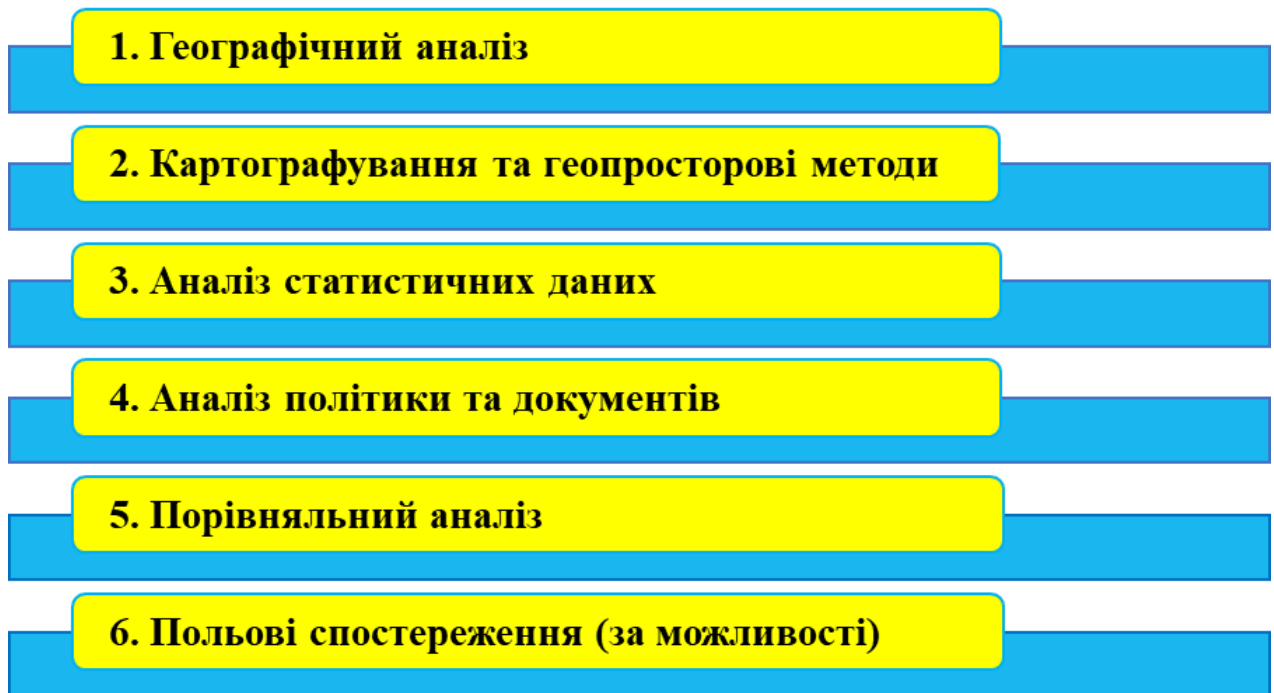

Рис. 1.2. Методи дослідження для забезпечення комплексного аналізу геопросторових аспектів організації туристичної індустрії в Європейському Союзі

Джерело: побудовано автором

Дослідження об'єднає географічні, статистичні та політичні методи аналізу, щоб забезпечити комплексне розуміння того, як геопросторові фактори формують екскурсійний та рекреаційний туризм в ЄС. Такий мультимедійний підхід дозволить визначити просторові закономірності, політичні наслідки та стратегії сталого розвитку в туристичному секторі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Характерні аспекти впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу

Європейський Союз (ЄС) – це політичний та економічний союз 27 країн-членів, розташованих переважно в Європі. Він був створений з метою сприяння економічному співробітництву, політичній стабільності та вільному руху товарів, послуг, капіталу та людей. Його еволюція від Європейського економічного співтовариства (1957) до ЄС, який ми знаємо сьогодні, відображає прагнення сприяти інтеграції та розвитку країн-членів (рис. 2.1) [18].

Рис. 2.1. Країни Європейського Союзу на політичній карті світу

Ключовими особливостями соціально-економічного розвитку країн Європейського Союзу є (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Особливості соціоекономічного розвитку ЄС

№ з/п	Ключові особливості	Трактування особливостей соціально-економічного розвитку ЄС
1	Єдиний ринок та економічна інтеграція	В ЄС функціонує єдиний ринок, який забезпечує вільний рух товарів, послуг, робочої сили та капіталу. Євро, прийнятий 20 з 27 країн-членів (Єврозона), полегшує координацію торгівлі та грошово-кредитної політики.
2	Соціальна політика та згуртованість	ЄС наголошує на зменшенні регіональних диспропорцій через структурні фонди та фонди згуртування. Політика зосереджена на соціальній інтеграції, зайнятості, освіті та рівних можливостях.
3	Інновації та технологічний розвиток	Інвестиції в дослідження та інновації через такі програми, як «Горизонт Європа», підвищують конкурентоспроможність. ЄС є лідером у сфері зелених технологій, відновлюваних джерел енергії та сталого розвитку.
4	Лідерство в галузі екології та клімату	ЄС перебуває в авангарді глобальних кліматичних ініціатив з такими політиками, як Європейська зелена угода, спрямованими на досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року.

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

ЄС є одним з найбільших економічних блоків у світі з різноманітною економікою, яка включає як високорозвинені країни, так і ті, що все ще перебувають на стадії економічних перетворень [19].

Колективний ВВП ЄС посідає одне з перших місць у світі, але темпи економічного зростання значно різняться між країнами-членами. Країни Західної та Північної Європи (Німеччина, Франція, Нідерланди), як правило, мають вищий ВВП на душу населення порівняно з південними та східними країнами-членами (Болгарія, Румунія).

Економіка ЄС орієнтована на сферу послуг, де значну роль відіграють фінансові послуги, туризм і технології. Передова промисловість, особливо в Німеччині, є наріжним каменем промислової бази ЄС [2–4; 20].

Існує яскраво виражений економічний розрив між Північною/Західною та Південною/Східною Європою. Південні країни (наприклад, Греція, Італія, Іспанія) зіткнулися з борговою кризою та повільнішим відновленням після фінансової кризи 2008 року. Країни Східної Європи демонструють швидке зростання, але все ще відстають від Західної Європи за рівнем доходів та інфраструктури.

ЄС прагне до високих соціальних стандартів, але нерівність у рівні життя, охороні здоров'я та освіті зберігається. Країни Північної Європи (наприклад, Данія, Швеція, Фінляндія) посідають високі місця в таких індексах, як Індекс людського розвитку (ІЛР), завдяки потужним системам соціального захисту, якісній освіті та охороні здоров'я [3–4; 21].

Країни Південної та Східної Європи стикаються з такими проблемами, як високий рівень безробіття та низькі соціальні витрати. ЄС сприяє мобільності робочої сили, але рівень безробіття дуже різниться. Такі країни, як Німеччина та Нідерланди, мають низький рівень безробіття, тоді як Іспанія та Греція зіткнулися з високим рівнем безробіття серед молоді. Такі політики, як «Європейський стовп соціальних прав», спрямовані на покращення умов праці та зменшення нерівності.

ЄС застосовує різні стратегії для зменшення регіональної нерівності через політику згуртованості, яка виділяє кошти менш розвиненим регіонам. Інвестиції в інфраструктуру, освіту та регіональний розвиток допомогли покращити умови у відсталих регіонах, особливо у Східній Європі.

Незважаючи на зусилля, диспропорції залишаються. Багатші країни роблять більші внески до бюджету ЄС, тоді як бідніші регіони є основними бенефіціарами фондів згуртування.

ЄС є світовим лідером у сфері екологічної стійкості та боротьби зі зміною клімату. Європейський зелений курс має на меті зробити Європу першим

континентом з нульовим рівнем викидів вуглецю до 2050 року. Інвестиції у відновлювані джерела енергії, стале сільське господарство та зелену інфраструктуру є центральним елементом довгострокової стратегії розвитку ЄС. Перехід до зеленої економіки створює виклики, особливо для регіонів, залежних від вугілля, але також створює можливості у секторах відновлюваної енергетики [4; 22–24].

Інновації та цифрова трансформація є ключовими факторами конкурентоспроможності ЄС. Єдиний цифровий ринок передбачає зусилля з гармонізації цифрового регулювання в державах-членах стимулюють інновації в технологічному секторі.

Інвестиції в ШІ, 5G та кібербезпеку підтримують мету ЄС щодо технологічного лідерства. Такі програми, як «Горизонт Європа», фінансують передові дослідження та інновації, сприяючи співпраці між країнами-членами.

Отже, сильними сторонами в ЄС є економічна інтеграція та великий спільний ринок забезпечують стабільність і зростання. Сильна соціальна політика забезпечує високий рівень життя в багатьох країнах-членах. Лідерство у сфері кліматичних дій та інновацій позиціонує ЄС як глобального лідера [25].

Виклики в ЄС є постійні регіональні відмінності та різний рівень економічного розвитку між Сходом і Заходом та Північчю і Півднем. Відбувається управління соціально-економічним впливом кліматичної політики та цифрової трансформації та вирішення демографічних проблем, таких як старіння населення та нестача робочої сили в окремих регіонах.

Соціально-економічний розвиток ЄС характеризується прагненням збалансувати економічне зростання з соціальною згуртованістю та стійкістю, хоча поточні виклики вимагають постійних інновацій та адаптації політики (рис. 2.2).

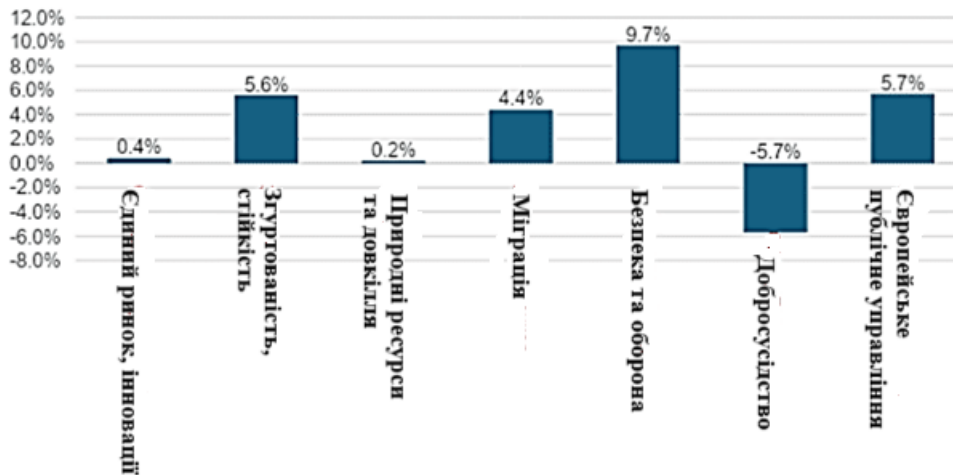

Рис. 2.2. Основні напрями витратів у країнах ЄС у 2023-2024 рр.

Джерело: [2; 3]

Туризм відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку Європейського Союзу, сприяючи створенню робочих місць, диверсифікації економіки, збереженню культури та регіональному розвитку. Екзкурсійна та рекреаційна діяльність є невід'ємною складовою цього сектору, що підвищує привабливість ЄС як глобального туристичного напрямку [26].

Туризм є життєво важливим економічним рушієм в ЄС, який створює близько 10% ВВП ЄС і підтримує мільйони робочих місць у всьому регіоні. Такі країни, як Іспанія, Італія та Франція, значною мірою покладаються на туризм, оскільки цей сектор забезпечує понад 10% їхнього національного ВВП. Туризм підтримує близько 27 мільйонів робочих місць в ЄС, як безпосередньо (готельний бізнес, туристичні послуги), так і опосередковано (будівництво, сільське господарство та роздрібна торгівля). Малі та середні підприємства (МСП) отримують значну вигоду, особливо у сфері гостинності та послуг.

Туризм сприяє економічній диверсифікації, стимулюючи різні сектори, включаючи транспорт, громадське харчування та роздрібну торгівлю. Туризм може відродити сільські та економічно відсталі регіони, залучаючи відвідувачів до культурних, історичних та природних пам'яток. До прикладу, ініціативи з розвитку екотуризму та культурного туризму у Східній Європі та сільській

місцевості Франції стимулюють місцеву економіку. Розвиток транспортних мереж, готелів та рекреаційних об'єктів покращує загальне регіональне сполучення та інфраструктуру [27–30].

Хоча туризм є вразливим до криз (наприклад, COVID-19), він продемонстрував стійкість, адаптуючись до мінливих умов. ЄС запровадив такі заходи, як Фонд відновлення та стійкості, щоб підтримати відновлення туризму, наголошуючи на сталому та цифровому переході.

Екскурсійна та туристична діяльність сприяє культурному обміну, сприяючи взаєморозумінню між різними групами населення. Доходи від туризму часто фінансують збереження та реставрацію історичних місць, музеїв та культурних пам'яток. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, такі як Акрополь у Греції або Альгамбра в Іспанії, отримують прибуток від туризму.

Туризм сприяє підтримці місцевих традицій, мистецтв і ремесел, які в іншому випадку могли б занепасти в глобалізованому світі. Туризм може посилити соціальну згуртованість, залучаючи місцеві громади до діяльності, пов'язаної з туризмом. Ініціативи, які залучають місцеве населення, виховують почуття гордості та причетності, надаючи при цьому можливості для отримання доходу. До прикладу, агротуризм в Італії та Іспанії підтримує місцевих фермерів та ремісників [31–33].

Волонтерський туризм і туризм солідарності, тобто програми, які поєднують туризм з волонтерською роботою, посилюють соціальну солідарність і сприяють розвитку громад.

У контексті впливу на довкілля та сталий розвиток, збереження навколишнього середовища, рекреаційна діяльність сприяє захисту природних ресурсів та біорізноманіття. ЄС просуває сталий туризм через такі ініціативи, як Європейська зелена угода, зосереджуючись на зменшенні вуглецевого сліду та просуванні екологічно чистого туризму. Популярні DESTINAЦІЇ стикаються з проблемами, пов'язаними з масовим туризмом, який може виснажувати місцеві ресурси та погіршувати стан довкілля. ЄС вирішує ці проблеми шляхом

заохочення подорожей у міжсезоння, розвитку менш відомих destinations та заохочення сталих практик, таких як зелений туризм [34–36].

Туризм допомагає зменшити регіональні економічні диспропорції, сприяючи розвитку в менш економічно розвинених регіонах. Структурні фонди ЄС підтримують пов'язані з туризмом інфраструктурні проекти у слаборозвинених регіонах, зокрема у Східній та Південній Європі. Регіони, залежні від сільського господарства або рибальства, отримують вигоду від диверсифікованих джерел доходу завдяки туризму та рекреаційній діяльності.

Туризм сприяє оновленню міст, трансформуючи історичні райони, покращуючи громадський простір та розширюючи культурні пропозиції. Ініціатива ЄС «Культурна столиця Європи» відродила такі міста, як Матера (Італія) та Пловдив (Болгарія), стимулюючи розвиток туризму та місцеву гордість.

Проаналізуємо вплив екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – SWOT-аналіз ролі та впливу екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на соціально-економічний розвиток країн Європейського Союзу

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ➤ ЄС може похвалитися багатою культурною спадщиною, об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та різноманітними природними ландшафтами, від Альп до узбережжя Середземного моря, які є значними атракціями. ➤ Ефективні транспортні мережі (швидкісні поїзди, міжнародні аеропорти та автомагістралі) сприяють безперешкодному пересуванню між країнами. ➤ Гармонізована політика ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Популярні туристичні напрямки, такі як Венеція та Барселона, стикаються з проблемами, пов'язаними з перенаселеністю, погіршенням стану довкілля та порушенням культурних традицій. ➤ Вигоди від туризму розподіляються нерівномірно: сільські та маловідомі райони часто недорозвинені або ігноруються. ➤ Багато регіонів залежать від певних сезонів, що призводить до нестабільності доходів і

<p>забезпечує безпеку, стандарти якості та сталість туристичної діяльності.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Туризм робить значний внесок у ВВП і зайнятість, що робить його наріжним каменем економіки ЄС. ➤ Впровадження цифрових платформ, розумних туристичних рішень та геопросторових технологій покращує туристичний досвід та операційну ефективність. 	<p>недовикористання ресурсів у непікові періоди.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Незважаючи на зусилля, спрямовані на згуртованість, зберігаються відмінності в національному регулюванні, маркетингу та підходах до туризму.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Зростаючий попит на екотуризм та відповідальні подорожі відповідає Зеленому курсу ЄС та цілям сталого розвитку. ➤ Подальше впровадження штучного інтелекту, доповненої реальності та великих даних може революціонізувати туристичні послуги та процеси прийняття рішень. ➤ Популяризація менш відомих регіонів може зменшити тиск на популярні об'єкти, одночасно поширюючи економічні вигоди. ➤ Плани ЄС щодо фінансування та відновлення туризму пропонують можливості для відновлення більш стійких та інноваційних моделей туризму. ➤ Підвищений інтерес до оздоровчого туризму, відпочинку в сільській місцевості та туризму на природі представляє потенціал для зростання. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Підвищення температури, стихійні лиха та екологічні зміни загрожують прибережним територіям і гірськолижним курортам, впливаючи на довгострокову життєздатність туризму. ➤ Дестинації за межами ЄС стають привабливою альтернативою, пропонуючи конкурентні ціни та унікальний досвід. ➤ Інфляція, енергетичні кризи та глобальні економічні спади можуть зменшити туристичні бюджети та попит на туризм. ➤ Військові конфлікти або політична напруженість можуть перешкоджати міжнародним подорожам і впливати на сприйняття туристів. ➤ Постійні ризики для здоров'я або майбутні пандемії можуть перешкоджати відновленню та діяльності туризму.

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Цей SWOT-аналіз підкреслює необхідність збалансованих стратегій розвитку, інновацій та сталого розвитку для використання сильних сторін і можливостей, а також пом'якшення слабких сторін і загроз у секторі екскурсійного та туристично-рекреаційного потенціалу ЄС [37].

Екскурсійний, туристичний та рекреаційний сектори роблять значний внесок у соціально-економічний розвиток ЄС, збільшуючи ВВП, створюючи робочі місця та сприяючи збереженню культурної спадщини. Однак такі виклики, як надмірний туризм, погіршення стану довкілля та регіональна нерівність, потребують ретельного управління. Зосередженість ЄС на сталому туризмі та регіональній згуртованості гарантує, що туризм і надалі сприятиме інклюзивному, стійкому та сталому зростанню в усіх країнах-членах.

2.2. Аналіз головних туристичних трендів і сучасних дестинацій на території Європейського Союзу

Як вже згадувалося вище, Європейський Союз є провідним світовим туристичним напрямком, на який припадає близько 10 % його ВВП. Різноманітна географія регіону, включаючи прибережні райони, гірські пасма та культурні пам'ятки, стимулює значні туристичні потоки. Туризм в ЄС продемонстрував значне відновлення після пандемії COVID-19, перевищивши до 2023 року рівень до пандемії та розвиваючись у відповідь на економічні, екологічні та культурні зміни. У 2024 році ріст послуг у туристичній сфері значно перевищив допандемічний рівень: лише в першому кварталі було зафіксовано понад 452,6 мільйона ночівель, що на 6,6 % більше, ніж у попередньому році [38–41].

Основні тенденції стосуються сталого розвитку, внутрішнього туризму та відродження міжнародних подорожей. Нижче наведено аналіз основних трендів та дестинацій, які сформували туристичний ландшафт ЄС за цей період (рис. 2.3).

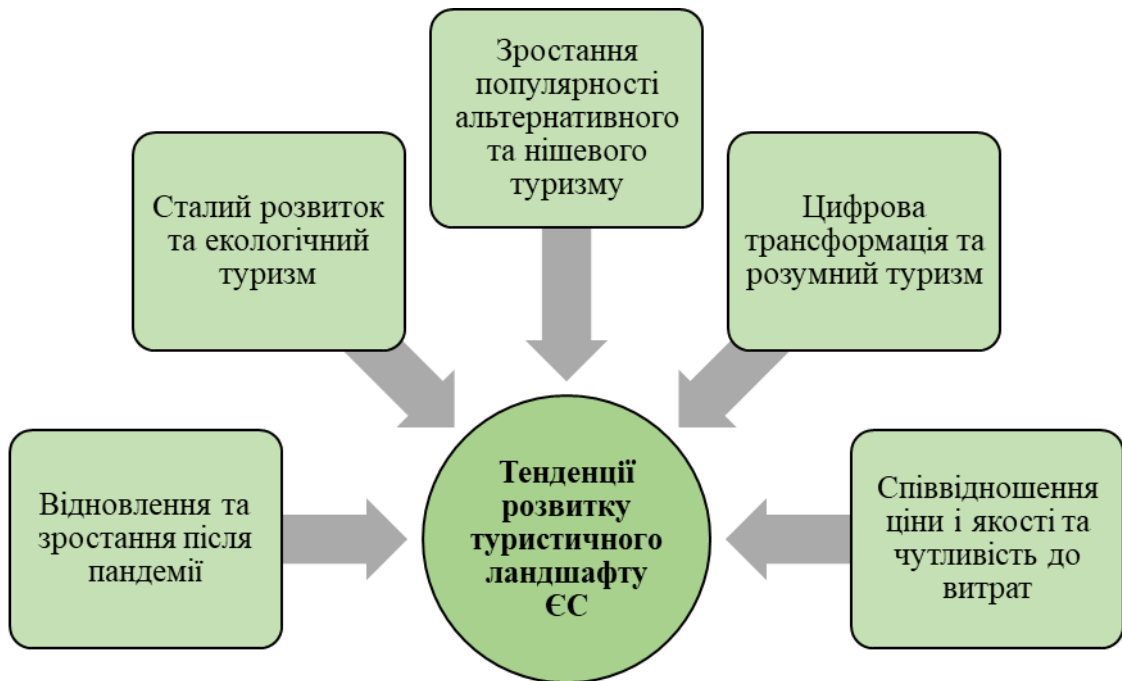

Рис. 2.3. Сучасні тенденції розвитку туристичного ландшафту Європейського Союзу

Джерело: побудовано автором

2. Відновлення та зростання після пандемії.

– У 2023 році туризм в ЄС перевищив допандемічний рівень, досягнувши рекордних 2,92 мільярда ночей, проведених у туристичних об'єктах – на 1,6% більше порівняно з 2019 роком.

– Міжнародний туризм значно поживався: у 2023 році його частка становила 46% від загальної кількості ночівель, що майже дорівнювало допандемічному рівню 47%.

– Внутрішній туризм також відіграв важливу роль, оскільки багато європейців обрали місцеві або регіональні подорожі через тривалу невизначеність щодо подорожей та інфляційний тиск.

2. Сталий розвиток та екологічний туризм.

– Зростаюча обізнаність про зміну клімату та екологічні проблеми призвела до збільшення попиту на варіанти сталого туризму [42].

- Дестинації зосереджуються на екологічних ініціативах, таких як популяризація громадського транспорту, підтримка місцевої економіки та зменшення вуглецевого сліду туристичної діяльності.

- Протести проти надмірного туризму в таких містах, як Барселона та Венеція, підкреслюють потребу в більш сталих моделях туризму.

3. Зростання популярності альтернативного та нішевого туризму.

- Нішеві сегменти туризму, такі як оздоровчий, сільський і культурний туризм, набули популярності, оскільки мандрівники шукають більш персоналізованих і змістовних вражень.

- Зростає популярність пригодницького туризму, гастрономічних турів і волонтерського туризму, які приваблюють мандрівників, що шукають унікальних вражень, що занурюють в атмосферу.

4. Цифрова трансформація та розумний туризм.

- Впровадження цифрових інструментів для бронювання, навігації та віртуальних вражень прискорилося. Багато дестинацій посилили свою цифрову присутність, щоб привабити технічно підкованих мандрівників.

- Ініціативи на підтримку «розумного» туризму мають на меті покращити досвід відвідувачів, водночас ефективно керуючи ресурсами за допомогою підходів, заснованих на даних [44].

5. Співвідношення ціни і якості та чутливість до витрат.

- Інфляція та економічний тиск вплинули на те, що мандрівники надають перевагу співвідношенню ціни та якості, і багато хто обирає бюджетні напрямки та коротші подорожі.

- Незважаючи на ці виклики, прогнозується, що витрати на туризм зростуть на 13,7% у 2024 році, що відображає високий попит навіть у більш економічному середовищі [42–45].

Найпопулярнішими дестинаціями в ЄС у 2022-2024 рр. є (табл. 2.3):

Таблиця 2.3 – Найпопулярніші напрями та DESTИНАЦІЇ на території Європейського Союзу в 2022-2024 рр.

№ з/п	Туристичний напрям, локація	Найпопулярніші DESTИНАЦІЇ за туристичною привабливістю
1	Південна Європа	<p>Іспанія продовжує залишатися одним з найпопулярніших туристичних напрямків: прибережні райони, такі міста, як Барселона та Мадрид, а також об'єкти культурної спадщини приваблюють мільйони відвідувачів. У 2023 році Іспанія зафіксувала одне з найбільших збільшень кількості ночівель.</p> <p>Італія відома своїми історичними містами (Рим, Венеція, Флоренція) та сільськими регіонами (Тоскана, Амальфітанське узбережжя), Італія залишається улюбленою країною для культурного та кулінарного туризму.</p> <p>Греція пережила значне зростання туристичних прибуттів завдяки своїй привабливості як бюджетного середземноморського напрямку. Особливою популярністю користуються такі острови, як Санторіні та Крит.</p> <p>Португалія є дедалі популярнішою завдяки поєднанню прибережного туризму, багатій історії та доступності. Вона стала фаворитом серед економних мандрівників.</p>
2	Центральна та Західна Європа	<p>У Німеччині спостерігалось одне з найбільших збільшень кількості ночей, проведених туристами, завдяки різноманітним пропозиціям, від культурних міст, таких як Берлін і Мюнхен, до природних пам'яток, таких як Шварцвальд.</p> <p>Франція. зокрема Париж, долина Луари і Прованс продовжують приваблювати мільйони туристів, а Франція залишається світовим лідером у сфері культурного і розкішного туризму.</p>
3	Нові напрямки у Східній і	<p>Болгарія, Румунія, Хорватія отримують вигоду від підвищеного інтересу до менш переповнених і доступних напрямків. Особливої уваги</p>

	Південно-Східній Європі	заслужують узбережжя Хорватії та сільський туризм Румунії.
4	Менші ринки, що переживають стрімке зростання	Мальта і Кіпр, як невеликі середземноморські дестинації, продемонстрували неабияке зростання, а збільшення туристичних прибуттів перевищило 20% у 2023 році.

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Якщо керуватися даними статистичних даних аналітичних інформаційних джерел Євростату, до прикладу, в 2022 році європейці провели більшість своїх туристичних подорожей у країнах, де вони живуть. Італія та Іспанія були головними закордонними напрямками для жителів ЄС у 2022 році. Обмаль туристичних поїздок у 2022 році мали пункт призначення за межами ЄС, причому Велика Британія, Туреччина та Швейцарія були топ-3 напрямками (рис. 2.4, 2.5).

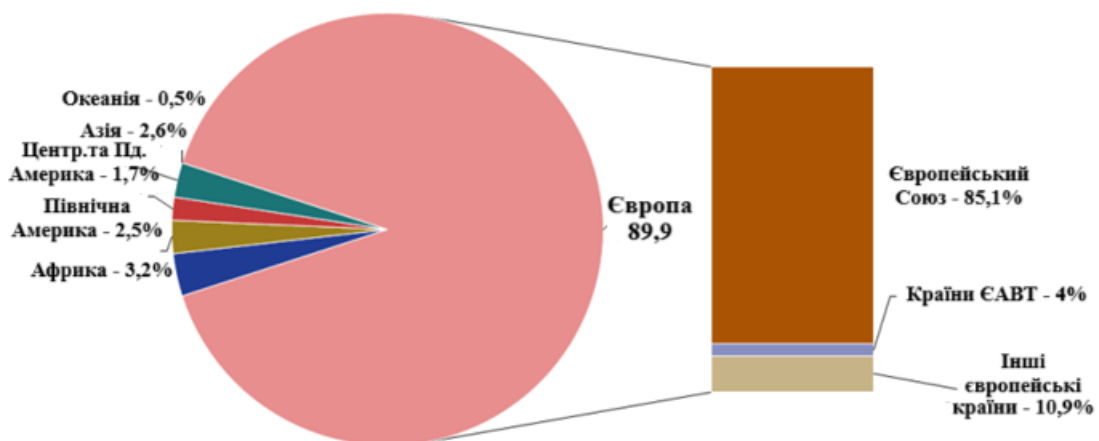

Рис. 2.4. Частка світових напрямків закордонних поїздок жителів ЄС, 2022 рік (%)

Джерело: проаналізовано автором за [2; 3]

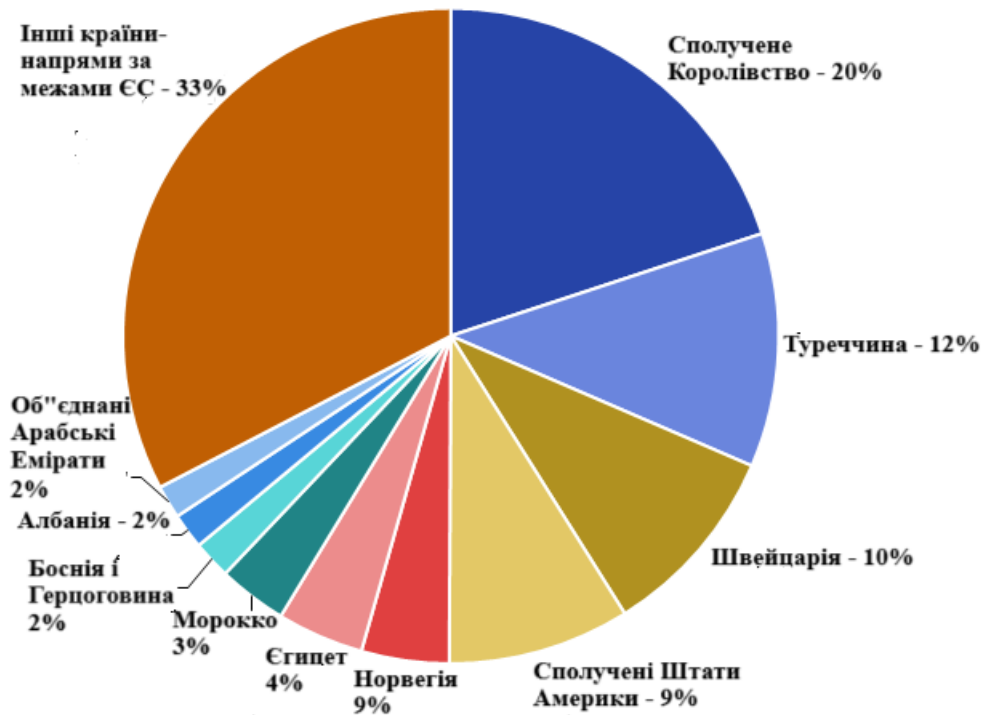

Рис. 2.5. Топ-10 напрямків закордонних поїздок мешканців ЄС за межами ЄС, за кількістю поїздок, 2022 (%)

Джерело: проаналізовано автором за [2; 3]

Більшість європейських туристів надавали перевагу сусіднім або близьким країнам для подорожей за кордон. З точки зору тривалості та витрат, близькість місця призначення стала менш домінуючою: більш віддалені напрямки, також за межами Європи, зайняли більшу частку. Понад чотири з п'яти (76,5 %) закордонних поїздок європейців були здійснені в межах ЄС. З точки зору проведених ночей, це становить майже сім з десяти ночей закордонного туризму (68,2 %). На три провідні країни ЄС (Іспанію, Італію та Францію) припадає 44,8 % цих ночівель (табл. 2.4) [2; 3; 46].

Таблиця 2.4 – ТОП європейські дестинації за кількістю ночівель

ТОП європейські дестинації (2022)	Проведено ночей (% від загальної кількості поїздок всередині ЄС у 2022 році)
Іспанія	16.8%
Італія	15.4%
Франція	12.6%

Джерело: побудовано автором за [3]

Якщо деталізувати інформацію з різноманітних джерел, то у 2022 р. мешканці Європейського Союзу з особистою або професійною метою здійснили понад 1,1 млрд поїздок, провівши 5,4 млрд ночей під час цих подорожей. Їхні туристичні витрати склали 474 млрд євро. Практично усі поїздки (понад 75,5 %) були внутрішніми, тобто подорожами в країні проживання туриста, але з точки зору проведених ночей і витрат у закладах розміщення та харчування, на внутрішні поїздки припадало 60,3 % і 47,0 % від загальної кількості відповідно, оскільки внутрішні поїздки зазвичай коротші і дешевші. Здебільшого, для усіх країн внутрішній ринок ЄС був домінуючим, за винятком Бельгії, Люксембургу, Мальти, Нідерландів та Словенії. До прикладу, туристи з Люксембургу здійснили більше закордонних поїздок, а відповідно, і витрат, до однієї окремої іноземної країни (Франції), ніж в межах своєї власної держави [3; 47–50].

Як вже декларувалося вище, саме такі країни як Італія та Іспанія є головними закордонними напрямками для жителів ЄС у 2022 році. В середньому на території Європейського Союзу 24,5 % всіх поїздок були здійснені в іншій країні: 18,8 % в іншій країні-членів ЄС і 5,8 % за межами ЄС. Відтак, за кількістю поїздок, першість серед іноземних напрямків для жителів ЄС тримала Італія – 11,3 % всіх закордонних туристичних поїздок, здійснених європейцями, а на другому місці впевнено була Іспанія з її 11,0 %. Хоча, з точки зору кількості проведених ночей і витрат, саме Іспанія посіла перше місце з 12,1% і 11,9% відповідно, за нею йде Італія з 10,4% і 11,1% відповідно. Італія була основним пунктом призначення для понад 40 % всіх закордонних поїздок резидентів

Мальти і щонайменше 13 % всіх закордонних поїздок туристів Німеччини, Австрії та Швеції, в той час як французькі, італійські та португальські туристи проводили більше часу в Іспанії (21,7 %, 17,3 % і 36,1 % відповідно) [47].

Отже, за даними статистики, згідно вікових особливостей і тривалості подорожі, у 2022 році жителі ЄС у віці 15 років і старше здійснили 1,1 мільярда туристичних поїздок із середньою тривалістю 5,1 ночівлі за одну поїздку. Якщо враховувати загалом, то 56,4 % цих поїздок були зовсім короткими - від однієї до трьох ночівель, тоді як 43,6 % - подорожі тривалістю чотири ночі і більше.

Варто констатувати той факт, що європейці віддають перевагу подорожам у межах країни, де вони живуть. Більше чотирьох з п'яти поїздок були внутрішніми, де вони проводили в середньому чотири ночі. Для закордонних поїздок тривалість перебування була довшою (в середньому 8-9 ночей). Якщо брати до уваги витрати, тривалі закордонні поїздки займають найбільшу частку (46,0%) від оціночних витрат на туристичні подорожі в розмірі 474 371 млн. євро. На одну людину сума витрат в середньому становили 441 євро на туристичну поїздку, а витрати на одну ніч – близько 90 євро (ціни могли коливатися від 56 євро за одну ніч, якщо це для тривалих внутрішніх поїздок, і до 204 євро за таку ж одну ніч для коротких закордонних поїздок). Звичайно, ця цінова політика для Європейського Союзу в уніфікованому вигляді не декларує різних моделей, що спостерігаються в різних країнах. Різноманітність туризму європейців більш детально проаналізовано у різних вищезгаданих джерелах (рис. 2.6) [3; 50].

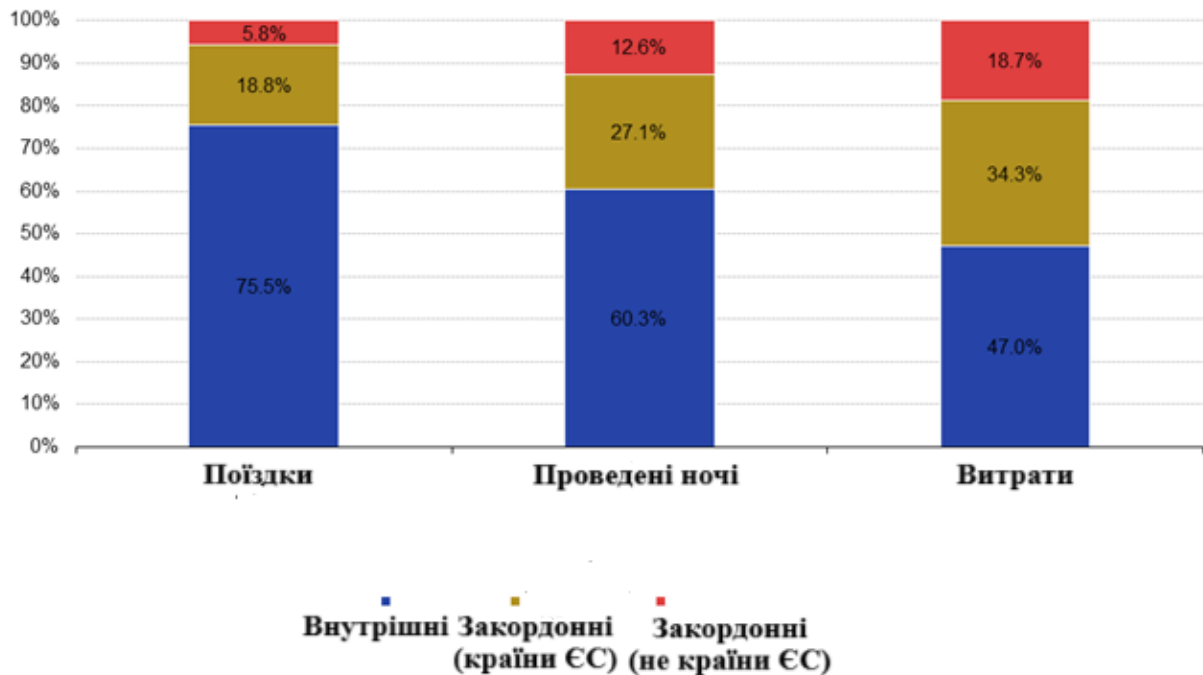

Рис. 2.6. Поїздки, проведені ночі та витрати мешканців ЄС за напрямками, 2022 (%)

Джерело: проаналізовано автором за [3]

ЄС може похвалитися потужною транспортною мережею, що має вирішальне значення для туризму. Щодо авіаперевезень, то добре розподілені аеропорти забезпечують доступність. Найбільші хаби включають Схіпхол в Амстердамі, Франкфурт та Шарль де Голль у Парижі. Розвинута мережа швидкісних поїздів, таких як Eurostar і Thalys, полегшує міжміські та транскордонні подорожі [51].

Якщо акцентувати увагу на тенденціях сезонного та тематичного туризму, як вже згадувалося вище, то прибережні напрямки досягають піку влітку, в той час як в альпійських регіонах спостерігається зростання туризму взимку. Серед спеціалізованих видів туризму, пригодницький туризм, культурний туризм та оздоровчий туризм є помітними, причому прибережний та культурний туризм демонструють найбільш стійке зростання в останні роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Тенденції, домінуючі типи туризму та DESTИНАЦІЇ

Регіон	Домінуючий тип туризму	Основні туристичні DESTИНАЦІЇ та атракції
Західна Європа	Культурний, міський	Париж, Відень, Амстердам
Південна Європа	Прибережний, культурний	Барселона, Рим, Афіни
Північна Європа	Природний (екологічний, гірський), пригодницький	Лапландія у Фінляндії
Центральна/Східна Європа	Історичний, сільський, екологічний туризм	Прага, Будапешт, Краків

Джерело: побудовано автором за [3]

Отже, у період з 2022 по 2024 рік туристичний сектор ЄС пережив потужне відновлення, що характеризується зосередженням уваги на сталому розвитку, зростанням інтересу до альтернативного туризму та акцентом на співвідношенні ціни та якості. Південна Європа залишається домінуючим регіоном, але популярність нових напрямків у Східній та Центральній Європі зростає. Прихильність ЄС до сталого розвитку та цифрових інновацій, ймовірно, визначатиме майбутнє його туристичної галузі, забезпечуючи постійне зростання та стійкість перед обличчям глобальних викликів, що змінюються.

2.3. Роль геопросторово-організаційної структури та заходи безпеки в туристичній індустрії Європейського Союзу

Туристичний сектор в Європейському Союзі (ЄС) управляється і підтримується різними організаціями на різних рівнях, включаючи інституції ЄС, національні уряди, регіональні органи влади та зацікавлені сторони

приватного сектору. Ця структура забезпечує координацію, розробку політики, фінансування та просування з метою посилення економічних, соціальних та екологічних переваг туризму (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Основні суб'єкти, що організують та підтримують туризм в ЄС

№ з/п	Основні суб'єкти		Характерні аспекти діяльності
1	Європейські інституції та агентства	Європейська Комісія (ЄК)	<p>Генеральний директорат з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та МСП (DG GROW) є головним органом, відповідальним за туристичну політику в ЄС. Він координує ініціативи, пов'язані з туризмом, і працює над сталим розвитком туризму, цифровою трансформацією та конкурентоспроможністю.</p> <p>Підрозділ туризму в DG GROW зосереджується на формуванні політики, дослідженнях та фінансуванні туристичних проєктів.</p> <p>Європейська туристична комісія (ETC) тісно співпрацює з інституціями ЄС з метою просування Європи як глобальної дестинації за допомогою маркетингових кампаній та досліджень.</p>
Європейський парламент		Парламент відіграє важливу роль у формуванні туристичної політики, обговорюючи і затверджуючи законодавство, пов'язане з туризмом, стійкістю і транспортом.	
Європейський економічний і соціальний комітет (ЄЕСК)		Консультує з питань, пов'язаних з туризмом, забезпечуючи внесок громадянського суспільства у формування туристичної політики, особливо в таких сферах, як сталий розвиток і трудові права в туристичному секторі.	
2	Національні та регіональні туристичні організації		Кожна країна-член ЄС має національну туристичну організацію (НТО), яка відповідає за просування туризму, управління туристичними даними та

		<p>імплементацию директив ЄС на національному рівні. Прикладами таких організацій є Atout France та італійська ENIT.</p> <p>Регіональні ради з туризму часто зосереджуються на просуванні місцевого туризму, збереженні культурної спадщини та практиках сталого туризму.</p>
3	Державно-приватні партнерства (ДПП) та галузеві асоціації	<p>HOTREC (Готелі, ресторани та кафе Європи) представляє сектор гостинності та працює з ЄС над розробкою політики, що впливає на туристичний бізнес.</p> <p>ЕСТАА (Європейська асоціація туристичних агентів і туроператорів) захищає інтереси туристичної галузі, зосереджуючись на адвокації політики, захисті прав споживачів та конкурентоспроможності ринку.</p>
4	Мережі сталого та культурного туризму	<p>Такі мережі, як Європейська мережа культурного туризму (ECTN) та NECSTouR (Мережа європейських регіонів зі сталого та конкурентоспроможного туризму) підтримують культурний та сталий туризм шляхом обміну знаннями та політичної адвокації.</p>
5	Програми фінансування та підтримки	<p>Структурні фонди ЄС, такі як Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) та Європейський соціальний фонд (ЄСФ) фінансують туристичні проекти, що сприяють регіональному розвитку.</p> <p>Програма COSME підтримує конкурентоспроможність МСП у туристичному секторі, надаючи фінансування та можливості для розбудови потенціалу.</p>

Джерело: проаналізовано, узагальнено та складено автором

Заходи безпеки в екскурсійній, туристичній та рекреаційній діяльності є життєво важливими для гарантування безпеки учасників, зміцнення довіри до DESTINAЦІЙ та підтримки сталого розвитку туристичної галузі. В Європейському

Союзі роль безпеки підкреслюється через велику кількість транскордонних відвідувачів і різноманітний характер діяльності в межах блоку [52].

Забезпечення дотримання правил безпеки під час екскурсій та заходів допомагає мінімізувати нещасні випадки, особливо в середовищах підвищеного ризику, таких як гори, водні шляхи або міські центри. Належні заходи безпеки, такі як навчений персонал, плани евакуації в надзвичайних ситуаціях та засоби першої допомоги, мають вирішальне значення для ефективного реагування на інциденти.

ЄС приділяє значну увагу захисту прав споживачів у туризмі через такі директиви, як Директива ЄС про туристичні пакети (2015/2302). Вона включає положення про безпеку мандрівників, страхування відповідальності та управління кризовими ситуаціями. Міське законодавство країн-членів ЄС часто відображає ці директиви, забезпечуючи гармонізацію стандартів на міжнародному рівні [1; 53–55].

Безпечний туристичний досвід сприяє повторним візитам і позитивному просуванню з вуст в уста, що має вирішальне значення для економічного зростання дестинацій. Туроператори та рекреаційні об'єкти отримують вигоду від зменшення відповідальності, коли вони впроваджують і підтримують надійні заходи безпеки.

ЄС вжив заходів для захисту популярних туристичних об'єктів від загроз. Посилена присутність поліції, спостереження та системи безпечного входу є поширеним явищем у місцях масового скупчення людей. Також і пандемія COVID-19 підкреслила важливість заходів з охорони здоров'я. Такі протоколи, як санітарна обробка, соціальне дистанціювання та медичні сертифікати, стали невід'ємною частиною туристичної практики[54].

Заходи безпеки гарантують, що туристи ненавмисно не завдадуть шкоди природоохоронним територіям, що відповідає цілям ЄС щодо сталого розвитку туризму. Керуючи поведінкою туристів в історичних або вразливих місцях, заходи безпеки допомагають зберегти культурну спадщину.

В ЄС заходи безпеки є необхідними для підтримки високих стандартів безпеки, підтримки туристичної економіки та дотримання нормативних вимог. Оскільки туризм в регіоні зростає, посилена увага до безпеки допомагає збалансувати приплив відвідувачів з необхідністю збереження дестинацій і забезпечення добробуту всіх зацікавлених сторін. Такий підхід зміцнює репутацію ЄС як провідного і безпечного туристичного регіону [54; 55].

Організаційна структура туризму в ЄС відображає багаторівневий підхід до управління, що включає інституції ЄС, національні та регіональні органи влади, зацікавлені сторони приватного сектору та галузеві асоціації. Ця спільна структура гарантує, що сектор залишається стійким, конкурентоспроможним і відповідає пріоритетам ЄС, таким як сталий розвиток, цифрові інновації та збереження культурної спадщини.

2.4. Екологічна безпека і заходи щодо її поліпшення в контексті організації туристичної діяльності на території Європейського Союзу

Екологічна безпека у сфері туризму та рекреації є одним із ключових аспектів сталого розвитку, особливо для країн Європейського Союзу, які відомі своїми історико-культурними пам'ятками, природоохоронними територіями та рекреаційними зонами. Туристично-рекреаційна й екскурсійна діяльність можуть як сприяти економічному розвитку, так і водночас завдавати шкоди довкіллю. Тому питання збереження екологічної рівноваги на туристичних територіях є стратегічно важливим для ЄС [56].

Отож, вплив туристично-рекреаційної діяльності на екологічну безпеку може бути як позитивним так і негативним:

1) позитивний вплив стосується:

✓ *економічного розвитку* – зростання туристичного потоку стимулює місцеву економіку, створює робочі місця та залучає інвестиції в інфраструктуру;

- ✓ *екологічної свідомості* – екотуризм сприяє поширенню знань про важливість збереження природи;

- ✓ *фінансування охорони природи* – туристичні збори та квитки часто використовуються для фінансування природоохоронних заходів;

2) негативний вплив стосується:

- ✓ *надмірного навантаження на екосистеми:*

- масовий туризм у популярних місцях, таких як Венеція чи Альпи, спричиняє руйнування природних середовищ;

- затоптування рослинності, зниження якості ґрунтів у рекреаційних зонах;

- ✓ *забруднення довкілля:*

- накопичення відходів через масштабний туристичний потік;

- забруднення повітря від транспортних засобів.

- ✓ *руйнування культурних пам'яток* – стародавні споруди й архітектурні пам'ятки страждають від механічного зношення та забруднення.

- ✓ *споживання ресурсів* – високий рівень споживання води, енергії, їжі в туристичних регіонах часто перевищує можливості місцевих ресурсів .

Європейський Союз визнає важливість екологічної стійкості туризму й активно працює над впровадженням стратегій, спрямованих на зменшення негативного впливу туризму на довкілля. Ось найголовніші з них [2]:

1. *Розвиток екологічного та інших видів сталого туризму* – відбувається зменшення негативного впливу масового туризму та популяризація природоорієнтованих видів відпочинку (пішохідний туризм, кемпінг). Прикладами можуть бути Програми Natura 2000, які захищають екосистеми на території ЄС.

2. *Зелені сертифікати для туристичної інфраструктури* – готелі, ресторани та туроператори отримують сертифікацію за дотримання екологічних стандартів (наприклад, енергоефективність, управління відходами). Прикладом може бути Сертифікація "EU Ecolabel" для екологічно відповідальних закладів.

3. *Туристичне зонування* – обмеження туристичного навантаження на окремі території шляхом введення квот на відвідування, розподілу туристичних потоків у менш завантажені регіони. Як приклад, у Венеції запроваджено платний вхід для туристів для регулювання кількості відвідувачів.

4. *Інвестиції у сталий транспорт* – розвиток громадського транспорту з низьким рівнем викидів і зменшення використання автомобілів у популярних туристичних зонах. Як приклад, у Барселоні розвивається велосипедна інфраструктура для туристів.

5. *Охорона культурної спадщини* – запровадження технологій, які захищають архітектурні пам'ятки від руйнування, спричиненої забрудненням повітря та масовим потоком відвідувачів.

Заходами щодо поліпшення екологічної безпеки у контексті організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності на території Європейського Союзу є:

1. *Популяризація екологічної свідомості серед туристів:*

- інформаційні кампанії, які пояснюють важливість дбайливого ставлення до природи;
- введення екологічних кодексів поведінки для туристів.

2. *Кругова економіка у сфері туризму:*

- використання багаторазових та перероблених матеріалів у туристичній інфраструктурі;
- стимулювання бізнесу до впровадження концепцій "нульових відходів".

3. *Використання технологій для моніторингу туристичних потоків* – впровадження цифрових систем, які аналізують туристичне навантаження у реальному часі, дозволяючи запобігати перенасиченню популярних об'єктів.

4. *Розвиток локального туризму* – заохочення до відвідування маловідомих місць, які можуть прийняти додатковий потік туристів без шкоди для довкілля.

5. Введення "зелених" податків – наприклад, туристичні податки на підтримку місцевих екологічних ініціатив.

6. Реставрація та відновлення природних зон – залучення коштів для відновлення деградованих екосистем у популярних туристичних регіонах.

Прикладами успішних ініціатив є:

1. Венеція, Італія – введення квот на туристів і заборона великих круїзних лайнерів для захисту лагуни.

2. Барселона, Іспанія – розробка суперблоків, які обмежують автомобільний рух у центрі міста та підтримка зелених зон для місцевих жителів і туристів.

3. Альпійський регіон – розвиток пішохідного й велотуризму для зменшення автомобільного трафіку та використання гірських електротрамваїв.

Окрему увагу вартує зосередити власне на прикладах заходів в екологічно чистих центрах туризму Європейського Союзу та їхньому аналізі. Саме екологічно чисті центри туризму в ЄС, такі як Альпи, національні парки Скандинавії, Венеція чи міста зі званням «Зелених столиць Європи», впроваджують різноманітні заходи для забезпечення сталого розвитку туризму. Наведемо нижче конкретні приклади.

1. Альпійський регіон (Австрія, Франція). Заходи, які реалізуються:

- розвиток громадського транспорту для туристів (гірські електричні потяги, канатні дороги з низьким рівнем енергоспоживання);
- заборона використання автомобілів у високогірних селищах (наприклад, у місті Церматт, Швейцарія);
- розвиток пішохідного та велотуризму з прокладанням спеціальних маршрутів;
- стимулювання локального виробництва продуктів і сувенірів для підтримки місцевої економіки.

Ці заходи зменшують викиди CO₂ та сприяють підтримці місцевих громад. Велика увага до сталого транспорту робить регіон зразковим для впровадження екологічних рішень у гірських зонах.

2. *Венеція, Італія.* Заходи, які реалізуються:

- введення платного входу для туристів (з 2023 року), щоб зменшити перенасичення міста;
- заборона великих круїзних лайнерів, які шкодять лагуні;
- стимулювання розвитку маломасштабного водного транспорту з електродвигунами;
- розширення зелених зон і проєктів із захисту водно-болотних угідь.

Ці ініціативи допомагають зменшити негативний вплив масового туризму на природне середовище Венеції. Заборона круїзних лайнерів є важливим кроком для захисту екосистем лагуни, яка є домом для багатьох унікальних видів флори й фауни.

3. *Амстердам, Нідерланди.* Заходи, які реалізуються:

- обмеження туристичного потоку в центр міста та розвиток периферійних зон для відвідувачів;
- активне впровадження велосипедного туризму: створено понад 400 км велосипедних доріжок;
- введення екологічних стандартів для готелів, кафе та ресторанів (використання енергозберігаючих технологій, сортування відходів);
- стимулювання культурного туризму, що має менший вплив на довкілля.

Амстердам демонструє, як ефективно керувати потоками туристів і заохочувати сталий транспорт. Такий підхід дозволяє зберегти місто комфортним як для туристів, так і для місцевих жителів.

4. *Національний парк "Баварський ліс", Німеччина.* Заходи, які реалізуються:

- заборона на будівництво інфраструктури всередині парку;

- підтримка природного розвитку лісових екосистем без втручання людини;
- екологічна освіта: програми для туристів та місцевих жителів, які пояснюють важливість охорони природи;
- створення еко-готелів, які відповідають принципам сталого розвитку.

Цей парк є прикладом інтеграції туризму та природоохоронних заходів. Відсутність інтенсивного втручання дозволяє підтримувати екологічну рівновагу та сприяє відновленню біорізноманіття.

5. Любляна, Словенія – "Зелена столиця Європи" 2016 року. Заходи, які реалізуються:

- заборона автомобільного руху в центральній частині міста.
- створення численних зелених зон, які служать рекреаційними просторами для туристів і жителів;
- розвиток громадського транспорту на електротязі;
- залучення "зелених" інвестицій у будівництво екологічних готелів і ресторанів.

Любляна показує, як міський туризм може бути екологічно сталим завдяки чіткому плануванню та інноваційним рішенням. Це забезпечує привабливість міста без шкоди для довкілля.

Екологічно чисті центри туризму в ЄС активно впроваджують різноманітні заходи для забезпечення сталого розвитку. Основні напрями включають контроль туристичних потоків, зменшення відходів, розвиток екологічного транспорту та підтримку місцевих громад. Ці приклади демонструють ефективність інтеграції екологічних принципів у туризм, сприяючи збереженню природи та культурної спадщини Європи.

Екологічна безпека в контексті туристично-рекреаційної діяльності є важливим напрямком політики ЄС. Туризм може бути сталим лише за умов впровадження ефективних заходів захисту довкілля, таких як екологічна освіта,

регулювання туристичних потоків та використання інноваційних технологій. Завдяки інтеграції екологічної безпеки в управління туризмом, Європейський Союз демонструє модель гармонійного співіснування економічного розвитку та охорони природи [57].

Отже, підсумовуючи щодо важливості заходів для поліпшення екологічної безпеки в туристичній індустрії країн ЄС, варто наголосити, що туристична діяльність у країнах ЄС має значний вплив на довкілля через перенасиченість популярних локацій, збільшення кількості відходів та викидів парникових газів. Поліпшення екологічної безпеки в цій сфері є актуальним через:

- збереження природних і культурних ресурсів, які є основою туристичної привабливості регіонів;
- мінімізацію негативного впливу на екосистеми, особливо вразливих зон (гори, узбережжя, національні парки) ;
- забезпечення сталого розвитку туризму шляхом впровадження екологічних технологій і практик;
- відповідність кліматичним цілям ЄС, зокрема скорочення викидів CO₂ та переходу до циркулярної економіки [57; 58].

Ці заходи сприяють збереженню довкілля, забезпечують якісний досвід для туристів і підвищують репутацію регіонів як еталонів сталого туризму.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Сучасні виклики та проблеми розвитку туризму в країнах Європейського Союзу

Туризм в Європейському Союзі є життєво важливим сектором економіки, на який припадає значна частка ВВП і зайнятості. Однак галузь стикається з численними викликами, які посилюються глобальними кризами та місцевими проблемами, що впливають на її стійкість та довгострокове зростання. Нижче наведено ключові проблеми, що впливають на туризм в ЄС сьогодні.

Якщо акцентувати увагу на викликах відновлення після COVID-19, то глобальна пандемія призвела до безпрецедентного спаду туристичної активності, і хоча зараз відбувається відновлення, деякі проблеми залишаються актуальними. Серед них, одна з найголовніших – нестача робочої сили, адже під час пандемії багато працівників залишили сферу туризму та гостинності, а залучення кваліфікованої робочої сили залишається складним завданням.

Також відбулася і зміна туристичних уподобань, адже туристи, рекреанти, екскурсанти тепер обирають менш переповнені, більш сільські напрямки, що змінює традиційні туристичні потоки і робить наголос на інфраструктурі в раніше малопоширених туристичних регіонах [59].

Варто зауважити, що інфляція та зростання витрат на подорожі, зокрема на пальне та проживання, вплинули на доступність подорожей, сповільнивши відновлення деяких регіонів і дестинацій.

Важливий вплив мають геополітичні процеси та збройних конфлікти в Європі та світі. До прикладу, війна в Україні та інша геополітична напруженість змінили структуру туризму в країнах Європейського Союзу. Країни Східної Європи зазнали падіння кількості туристів через проблеми з безпекою. Також,

конфлікт призвів до зростання цін на енергоносії, що опосередковано вплинуло на вартість подорожей і споживчі витрати на туризм

Питання масового туризму залишаються значною проблемою, особливо в таких знакових місцях, як Венеція, Амстердам і Барселона через навантаження на місцеві громади, відтак туристичні потоки перевантажують державні служби, житлову та транспортну інфраструктуру. Аналогічно, зростання туризму може руйнувати місцеву культуру та спадщину, завдаючи шкоди навколишньому середовищу, наприклад, забруднення та виснаження ресурсів.

Також, значним недоліком є те, що розвиток інфраструктури та цифрова трансформація відбуваються нерівномірно в різних країнах ЄС через застарілі транспортні системи, адже багато популярних напрямків стикаються з заторами через перевантажену транспортну інфраструктуру. Хоча цифрові інструменти мають вирішальне значення для управління туристичними потоками, в деяких регіонах відсутня необхідна інфраструктура для впровадження рішень щодо сталого туризму [59; 60].

Питання у контексті стану екосистем довкілля та сталого розвитку займають центральне місце в туристичній політиці ЄС, особливо в рамках Європейського зеленого курсу. Викиди парникових газів, пов'язані з туризмом, особливо від авіап перевезень, залишаються значною проблемою. Підвищення температури та екстремальні погодні явища загрожують таким напрямкам, як прибережні курорти та гірськолижні зони, що вимагає стратегій адаптації до клімату. Також, популярні дестинації стикаються з такими проблемами, як дефіцит води, забруднення і втрата біорізноманіття через високе екскурсійне та туристично-рекреаційне навантаження.

Пандемія COVID-19 справила тривалий вплив на туристичну галузь Європейського Союзу, загостривши вже існуючі проблеми та створивши нові глобальні виклики. Ці проблеми включають питання відновлення економіки, дефіцит робочої сили, занепокоєння щодо екологічної стійкості та геополітичну напруженість (рис. 3.1) [59–61].

Рис. 3.1. Основні проблеми від впливу пандемії COVID-19 на туристичну галузь Європейського Союзу

Джерело: побудовано автором

Хоча туристична активність перевищила допандемічний рівень у 2023 році, певні регіони залишаються вразливими через повільніше повернення міжнародних відвідувачів. У деяких країнах, таких як Мальта та Кіпр, кількість туристичних ночівель у 2023 році зростає більш ніж на 20% порівняно з 2022 роком, але країни Східної Європи відстали. Інфляція призвела до зростання витрат на подорожі, проживання та готельні послуги, що ускладнило доступ до подорожей для деяких верств населення.

Критичною проблемою після пандемії стала нестача кваліфікованої робочої сили в секторах туризму та гостинності. Під час пандемії багато працівників залишили галузь, що призвело до гострої нестачі робочої сили. У 2022 році до 9% туристичних підприємств в ЄС зіткнулися з кадровими проблемами, а сектор гостинності намагався заповнити близько 30% вакансій у

деяких країнах. А перехід до цифрового та сталого туризму вимагає нових наборів навичок, яких наразі бракує багатьом працівникам сфери туризму.

Війна в Україні порушила туристичні моделі та сприяла економічній нестабільності. Це особливо вплинуло на Східну Європу, що призвело до зменшення кількості міжнародних прибуттів і більшої залежності від внутрішнього туризму. Конфлікт призвів до зростання цін на енергоносії, що вплинуло на витрати на подорожі та операційні витрати туристичного бізнесу.

Масовий туризм та навантаження на інфраструктуру у післяпандемічний період знову викликало занепокоєння щодо масового туризму в популярних DESTINAЦІЯХ. Такі міста, як Венеція та Барселона, стикаються з новим тиском на інфраструктуру, житло та державні послуги через великий потік туристів. Відтак, туризм залишається сконцентрованим у кількох ключових DESTINAЦІЯХ у пікові сезони, що призводить до навантаження на інфраструктуру та незадоволення мешканців [62].

Вплив туризму на навколишнє середовище став критично важливим, особливо в контексті цілей сталого розвитку ЄС. Варто добре усвідомлювати, що екскурсійна й туристично-рекреаційна сфери значно збільшують викиди вуглецю, причому авіаперевезення тут є основним фактором. Зусилля, спрямовані на просування сталих видів транспорту, таких як залізниця, ще не набули широкого розповсюдження.

Також, потрібно наголосити, що попри прагнення до сталого розвитку, до 2022 року лише близько 850 закладів розміщення в ЄС отримали екологічне маркування ЄС, що підкреслює розрив між політикою та її реалізацією [63].

Отже, туристична галузь в ЄС стикається з багатогранними викликами, які потребують інноваційних, сталих рішень. Баланс між економічним відновленням та екологічною стійкістю, вирішення проблеми нестачі робочої сили та пом'якшення наслідків геополітичної нестабільності є критично важливими. Політика сприяння зеленому туризму, цифровій трансформації та регіональній диверсифікації туризму має важливе значення для забезпечення стійкості та довгострокової життєздатності сектору.

3.2. Тенденції щодо вдосконалення нормативно-правової бази в контексті регулювання екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності країн Європейського Союзу

Регулювання і екскурсійної сфери, й туристично-рекреаційної діяльності в Європейському Союзі здійснюється в рамках складної правової бази, яка поєднує загальноєвропейську політику з національним законодавством. Хоча сам туризм залишається переважно національною компетенцією, ЄС надає підтримку через різні правові інструменти та політичні ініціативи, спрямовані на просування сталого, конкурентоспроможного та інклюзивного туризму.

Роль ЄС у сфері туризму в першу чергу окреслена в статті 195 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС). Ця стаття встановлює здатність ЄС доповнювати національні заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності туристичного сектору та сприяти співпраці між державами-членами у сфері туристичної політики. Хоча ЄС не може гармонізувати туристичне законодавство, він заохочує передовий досвід і координацію між країнами-членами [64].

Ключовими директивами та регламентами ЄС, що впливають на туризм, є (рис. 3.2):

1. Законодавство про захист прав споживачів:

- Директива про туристичні пакети (2015/2302), яка є одним з основних законодавчих заходів, що захищає права мандрівників. Вона регулює пакетний відпочинок і пов'язані з ним організації подорожей, забезпечуючи захист у випадках скасування, повернення коштів і значних змін у планах подорожей. Також цей документ вимагає надання чіткої інформації про маршрути та політику скасування;

- Альтернативне вирішення спорів та онлайн-вирішення спорів передбачають механізми пропонують споживачам способи вирішення спорів з

постачальниками туристичних послуг, особливо корисні для вирішення транскордонних питань.

➤ Регламент (ЄС) № 261/2004, що встановлює права авіапасажирів, включаючи компенсацію за затримку або скасування рейсів, що має вирішальне значення для туристичного сектору.

2. Екологічне законодавство (Екологічна стійкість та екотуризм):

➤ Європейський зелений курс та ініціативи сталого туризму – різні екологічні та кліматичні цілі, що впливають на туризм, такі як скорочення викидів парникових газів та захист біорізноманіття в популярних туристичних напрямках. ЄС також заохочує стійкі практики, включаючи екологічний туризм, для просування екологічної відповідальності.

➤ Мережа Natura 2000, яка захищає природні території, забезпечуючи відповідність туристичної діяльності на природоохоронних об'єктах цілям збереження згідно з Директивою про оселища (92/43/ЄЕС) та Директивою про птахів (2009/147/ЄС);

➤ Екологічне маркування ЄС – це схема добровільної сертифікації, що заохочує надання послуг сталого туризму та екологічного розміщення.

3. Законодавство про охорону здоров'я та безпеку:

➤ Директива 2006/123/ЄС про послуги на внутрішньому ринку (Директива про послуги), що забезпечує свободу запровадження та транскордонного надання послуг, що є актуальним для туристичних операторів;

➤ Стандарти розміщення та транспортування туристів – ЄС встановлює базові вимоги щодо охорони здоров'я та безпеки для закладів розміщення туристів, включаючи готелі, пансіонати та транспортні компанії. Це має на меті забезпечити відповідність туристичних об'єктів базовим стандартам безпеки та доступності;

➤ Заходи у сфері охорони здоров'я – під час пандемії ЄС запровадив кілька протоколів охорони здоров'я та правил подорожей, таких як Цифровий сертифікат ЄС про COVID, щоб забезпечити безпечне пересування в межах держав-членів та сприяти відновленню туристичної діяльності [65].

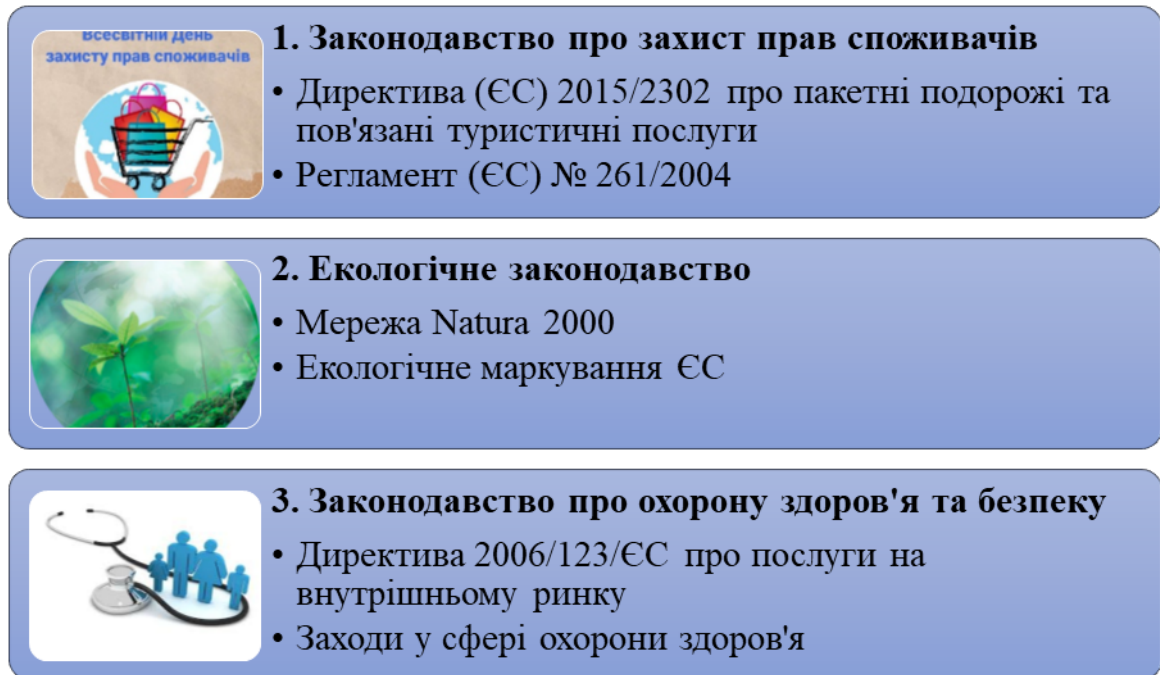

Рис. 3.2. Ключові директиви та регламенти країн ЄС, що впливають на організацію та функціонування туристичної індустрії

Джерело: побудовано автором

Щодо ініціатив та стратегій у сфері туризму, то Європейський туристичний порядок денний до 2030 року (запропонована структура) зосереджується на просуванні діджиталізації, сталості та стійкості в туризмі. Зелений курс ЄС наголошує на зменшенні впливу туризму на навколишнє середовище шляхом просування екологічно чистого транспорту, сталого управління дестинаціями та екологічної сертифікації.

У той час як ЄС забезпечує нормативно-правову базу та рекомендації, регулювання екскурсійної та рекреаційної діяльності залишається в основному сферою відповідальності країн-членів. Країни пристосовують політику ЄС до місцевих туристичних ринків та умов [65].

Відтак, нормативно-правова база, що регулює туризм в ЄС, є поєднанням директив, регламентів і національних законів на рівні ЄС. Вона зосереджена на захисті прав споживачів, екологічній стійкості та гармонізації ринку, гарантуючи, що туризм залишається конкурентоспроможним, дотримуючись принципів сталого розвитку та безпеки.

Туристична галузь в Європейському Союзі (ЄС) потребує постійного оновлення нормативно-правової бази, щоб відповідати на нові виклики, такі як сталий розвиток, діджиталізація та глобальні кризи. Нижче наведено ключові напрямки та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює екскурсійну та туристичну діяльність [65]:

1. Зміцнення сталого розвитку та захисту навколишнього середовища. Сталий розвиток має вирішальне значення для майбутнього туризму, і вдосконалення законодавчої бази в цій сфері має вирішальне значення:

➤ Розширення екологічних стандартів через запровадження обов'язкової сертифікації сталого розвитку (наприклад, розширити сферу застосування екологічного маркування ЄС) для туристичних операторів та засобів розміщення, щоб забезпечити відповідність кліматичним цілям Зеленого курсу ЄС.

➤ Регулювання овертуризму у контексті запровадження більш суворого контролю за кількістю відвідувачів у дестинаціях з високим попитом через загальноєвропейські рекомендації щодо пропускної спроможності та управління дестинаціями.

➤ Посилення правового захисту природних територій – об'єктів Natura 2000 шляхом розробки більш жорстких вимог до туристичної діяльності на цих територіях.

2. Посилення захисту прав споживачів. Закони про захист прав споживачів туристичних послуг потребують модернізації, щоб відповідати новим тенденціям і викликам у сфері туризму:

➤ Адаптація до цифрового туризму через оновлення законодавства про захист прав споживачів для вирішення нових проблем, пов'язаних з платформами онлайн-бронювання, динамічним ціноутворенням і персоналізованим досвідом подорожей.

➤ Посилення прав на подорожі через розширення Директиви про пакетні подорожі, включивши в неї додатковий захист для мандрівників, які постраждали від пандемій, стихійних лих або геополітичних криз.

➤ Гармонізація уроків COVID-19 у розрізі кодифікування тимчасових заходів з охорони здоров'я та безпеки, запроваджені під час COVID-19, у постійну основу для забезпечення узгодженості в майбутніх кризових ситуаціях.

3. *Сприяння цифровізації та інноваціям.* Цифрова трансформація змінює туризм, і законодавча база повинна підтримувати інновації, забезпечуючи при цьому захист даних:

➤ Розробка правил, що забезпечують етичне використання персональних даних у туристичних послугах, керованих штучним інтелектом, забезпечуючи дотримання Загального регламенту про захист даних.

➤ Заохочення впровадження технологій розумного туризму за допомогою фінансування ЄС і правових рамок, які сприяють інтеграції ШІ, Інтернету речей і великих даних в управління туризмом.

4. *Вирішення трудових та соціальних питань.* Дефіцит робочої сили та проблеми з робочою силою вимагають правового реагування для забезпечення справедливих умов праці та розвитку навичок:

➤ Розробка загальноєвропейських стандартів щодо умов праці в секторах туризму та гостинності для вирішення проблеми нестабільної зайнятості та забезпечення справедливої заробітної плати.

➤ Навчання та підвищення кваліфікації через створення правових стимулів для туристичного бізнесу інвестувати в навчальні програми, зосереджені на цифрових навичках та практиках сталого туризму.

5. *Шенгенська зона та вільне пересування.* Шенгенська угода дозволяє подорожувати без кордонів через 26 європейських країн, що полегшує транскордонні екскурсії та довші маршрути подорожей. Вона також спрощує візову політику для туристів з третіх країн [66].

6. *Захист культурної спадщини.* Ця ініціатива ЄС щороку виокремлює певні міста для сприяння культурному обміну та туризму. Не будучи нормативно-правовим актом, вона суттєво впливає на спрямованість туристичної діяльності в обраних містах, заохочуючи розвиток місцевого

туризму та покращення інфраструктури. Політика ЄС узгоджується з рекомендаціями ЮНЕСКО щодо захисту об'єктів спадщини, обмежуючи певні види екскурсійної діяльності для збереження історико-культурних цінностей.

7. Програми фінансування розвитку туризму. Європейські фонди часто підтримують розвиток туризму, особливо в сільських або менш розвинених регіонах, шляхом фінансування інфраструктури, навчання та маркетингу:

- COSME надає фінансову підтримку туристичним МСП;
- Horizon Europe фінансує дослідницькі та інноваційні проекти в туризмі, включаючи цифрові інструменти та сталі практики для екскурсійної діяльності.

5. Зменшення геополітичних ризиків та управління кризовими ситуаціями. ЄС повинен посилити свою правову спроможність реагувати на геополітичні події та кризи, які впливають на туризм:

- Створення постійної правової бази для управління спадами в туризмі, спричиненими збройними конфліктами, пандеміями та іншими кризами, включно зі стандартизованими протоколами безпеки та схемами компенсацій.
- Посилення механізмів транскордонного співробітництва для управління кризовими ситуаціями в туризмі, особливо в регіонах, що постраждали від збройних конфліктів [66–68].

Отже, регуляторна база ЄС забезпечує баланс між зростанням туризму, збереженням довкілля та захистом прав споживачів. Узгоджуючи нормативно-правові акти держав-членів з директивами та політикою ЄС, вона створює єдиний стандарт, який підтримує вільне пересування туристів, сприяє створенню безпечнішого туристичного середовища та просуває сталі практики по всій Європі. Ця структура в кінцевому підсумку сприяє створенню більш інтегрованого, доступного та екологічно свідомого туристичного сектору, що приносить користь як мандрівникам, так і державам-членам ЄС. Удосконалення законодавчої бази для туризму в ЄС вимагає багатогранного підходу, зосередженого на сталому розвитку, правах споживачів, цифрових інноваціях,

охороні праці та управлінні кризовими ситуаціями. Звернувшись до цих сфер, ЄС може забезпечити більш стійку, конкурентоспроможну та сталу туристичну галузь, яка відповідає ширшим економічним та екологічним цілям.

3.3. Інноваційні технології та перспективи розвитку геопросторової організації туристичної індустрії в країнах Європейського Союзу

Рівень геопросторової організації туристичної галузі в Європейському Союзі стрімко розвивається, а інноваційні технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу. Ключові перспективи для вдосконалення включають краще управління DESTINATIONAMI, сталий розвиток туризму та якісне покращення отриманого досвіду туристами, рекреантами, екскурсантами.

Технологія інтеграції геоінформаційних систем (ГІС) відіграє вирішальну роль у картографуванні, аналізі та управлінні туристичними ресурсами. ГІС може допомогти визначити оптимальні місця для нової туристичної інфраструктури, аналізуючи такі фактори, як доступність, природні ресурси та потоки відвідувачів. Також, ГІС може відстежувати вплив на навколишнє середовище в режимі реального часу, допомагаючи пом'якшити наслідки надмірного туризму в чутливих зонах, таких як національні парки та об'єкти культурної спадщини. А інтерактивні ГІС-карти можуть проводити туристів персоналізованими маршрутами на основі їхніх уподобань та місцезнаходження. До прикладу, такі напрямки розумного туризму, як Барселона і Амстердам, використовують ГІС для управління щільністю туристів і оптимізації розподілу ресурсів.

Інтеграція «розумного туризму» та Інтернету речей (IoT) з геопросторовими технологіями покращує збір даних та досвід відвідувачів. Пристрої Інтернету речей, такі як розумні датчики, можуть надавати дані в режимі реального часу про туристичні потоки, стан довкілля та використання

інфраструктури. Інтернет речей дозволяє динамічно контролювати наповнення популярних місць, перенаправляючи туристів у менш завантажені місця. Додатки Інтернету речей можуть надавати в режимі реального часу оновлення про погоду, природні загрози або надзвичайні ситуації в туристичних районах. До прикладу, ініціативи «розумного міста» в таких DESTINAЦІЯХ як Відень, використовують Інтернет речей для більш ефективного управління міським туризмом [69].

Технології доповненої (AR) і віртуальної реальності (VR) пропонують нові способи залучення туристів та управління геопросторовими даними. Додатки доповненої реальності накладають історичну або культурну інформацію на фізичні пам'ятки, збагачуючи досвід відвідувачів. VR може забезпечити віртуальні тури DESTINAЦІЯМИ, зменшуючи тиск на переповнені об'єкти, одночасно підвищуючи інтерес до маловідвідуваних районів. Також, AR і VR можуть покращити культурний туризм, розповідаючи захоплюючі історії, прив'язані до конкретних місць. До прикладу, древні історичні міста, такі як Рим та Афіни, використовують доповнену реальність для проведення інтерактивних екскурсій стародавніми руїнами.

Аналіз даних на основі штучного інтелекту (ШІ) може оптимізувати планування туризму та розподіл ресурсів. ШІ може аналізувати великі масиви даних із соціальних мереж, платформ бронювання та транспорту, щоб прогнозувати туристичні потоки та оптимізувати пропускну спроможність DESTINAЦІЇ. Алгоритми ШІ можуть пропонувати напрямки та види діяльності на основі геопросторових даних і вподобань користувачів. Інсайти на основі штучного інтелекту можуть допомогти розробити стратегії сталого туризму, прогножуючи вплив на довкілля та поведінку відвідувачів. До прикладу, такі міста як Дубровник і Венеція використовують ШІ для управління туристичними потоками та зменшення впливу надмірного туризму.

Покращене геопросторове планування може підтримати транскордонні туристичні ініціативи та регіональне співробітництво в ЄС. Удосконалюються транснаціональні туристичні коридори, тобто популяризується розробка геопросторово інтегрованих туристичних маршрутів, які з'єднують кілька країн

(наприклад, регіони Дунаю або Балтійського моря). Також, відбувається координація геопросторових даних через кордони для забезпечення збалансованого розвитку туризму та інвестицій в інфраструктуру. До прикладу, Європейська ініціатива «Зелений пояс» сприяє розвитку транскордонного екологічного туризму вздовж колишньої «залізної завіси» (рис. 3.3).

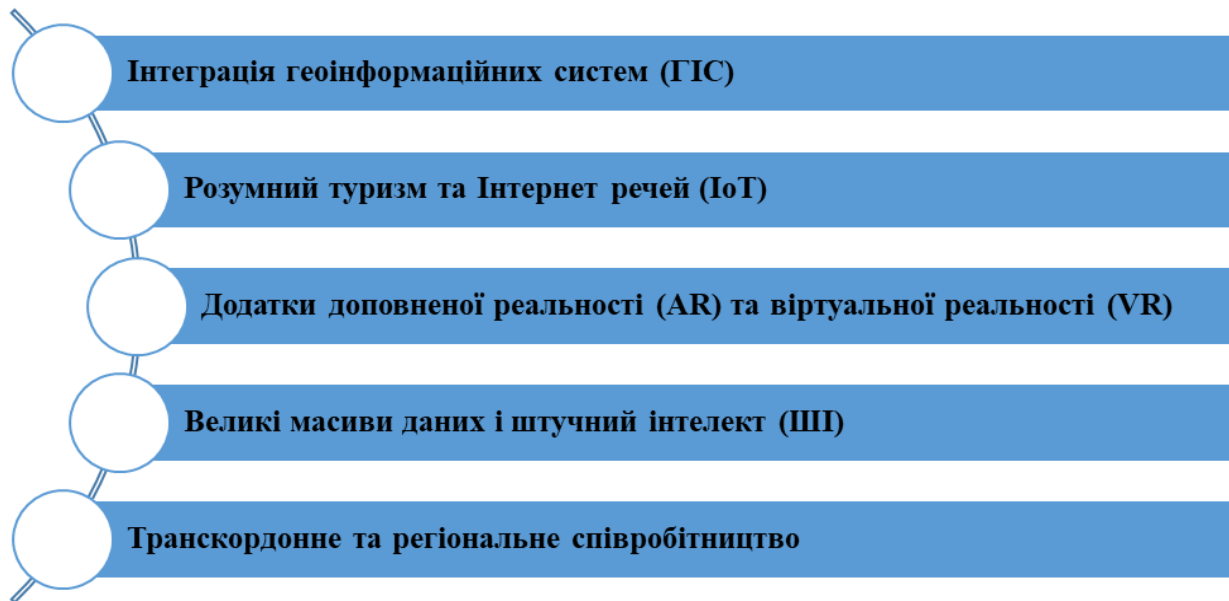

Рис. 3.3. Приклади застосування інноваційних технологій для покращення використання туристично-рекреаційного потенціалу DESTИНАЦІЙ

Джерело: побудовано автором

Відень є яскравим прикладом ініціатив «розумного міста» в дії, використовуючи інноваційні технології, такі як Інтернет речей та розумні системи мобільності, для розвитку міського туризму та підвищення загальної придатності для життя. Місто використовує технологію LoRaWAN (широкопasmугова мережа дальнього радіусу дії) для ефективного управління міськими ресурсами, підтримуючи збір даних у реальному часі та покращуючи зв'язок для «розумних» інфраструктурних проєктів. Це допомагає оптимізувати державні послуги, в тому числі ті, що є критично важливими для туризму, такі як транспорт та комунальні послуги.

Одним із важливих аспектів є інтеграція розумної мобільності у Відні. Місто розробило системи, які зменшують вплив на навколишнє середовище, такі як електричний громадський транспорт та розгалужена мережа спільного

користування велосипедами. Крім того, такі проєкти, як WienMobil, сприяють екологічним подорожам, поєднуючи громадський транспорт з такими варіантами, як вантажні велосипеди для доставки «останньої милі».

Крім того, стратегія «Розумне місто» Відня наголошує на сталому міському плануванні, спрямованому на досягнення кліматичної нейтральності до 2040 року. Стратегія включає інноваційні підходи до управління туризмом, такі як використання цифрових інструментів для управління потоками відвідувачів та покращення туристичного досвіду, зберігаючи при цьому якість життя мешканців міста. Ці ініціативи не лише підвищують ефективність та привабливість Відня як туристичного напрямку, але й слугують моделлю для інших європейських міст, які прагнуть збалансувати зростання туризму зі сталим розвитком (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Туристична привабливість Відня як «розумного міста»

Історичні міста, такі як Рим та Афіни, використовують доповнену реальність (AR), щоб покращити туристичний досвід, пропонуючи інтерактивні екскурсії стародавніми руїнами з ефектом занурення. У Римі такі додатки доповненої реальності, як «Римська археологія» та проєкт «Відроджений Рим», дозволяють відвідувачам побачити знакові пам'ятки, такі як Колізей і Римський

форум, у їхній первісній величі. Ці AR-додатки пропонують реконструкції в реальному часі та контекстну інформацію, підвищуючи освітню та культурну цінність об'єктів, роблячи екскурсії більш захоплюючими та персоналізованими. Крім того, такі об'єкти, як лазні Каракалли, мають 4D віртуальні тури, які переносять користувачів у давні часи, створюючи інтерактивний досвід римської історії.

Так само в Афінах додаток Acropolis AR, розроблений Zubr Curio, дозволяє відвідувачам досліджувати Акрополь таким, яким він був у 5 столітті до нашої ери. Він забезпечує інтерактивне накладання ключових споруд, таких як Парфенон та Ерехтейон, збагачуючи досвід відвідувачів історично точними цифровими реконструкціями. Технологія доповненої реальності не лише покращує доступність, але й зменшує потребу у фізичних путівниках та друкованих матеріалах, сприяючи розвитку сталого туризму.

Ці ініціативи демонструють, як доповнена реальність трансформує культурний туризм, поєднуючи історичну освіту з сучасними технологіями, пропонуючи глибший зв'язок з минулим і водночас підтримуючи збереження об'єктів фізичної спадщини.

Такі міста, як Дубровник і Венеція, впровадили інноваційні стратегії, в тому числі з використанням штучного інтелекту, для боротьби з надмірним туризмом і його негативним впливом на мешканців і навколишнє середовище. Дубровник, де на одного жителя припадає близько 36 туристів, зіткнувся з такими проблемами, як навантаження на інфраструктуру та зростання вартості життя. Для боротьби з цим місто розгорнуло такі заходи, як моніторинг відвідувачів у режимі реального часу за допомогою камер і туристичних кепок, щоб зберегти свій статус Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Венеція, де на одного мешканця історичного центру припадає 370 відвідувачів на рік, запровадила високотехнологічні турнікети та систему бронювання, яка стягує з відвідувачів плату за вхід, щоб регулювати туристичні потоки. Ця система спрямована на більш рівномірний розподіл туристів протягом року і зменшення заторів. Ці заходи є відповіддю як на тиск надмірного туризму, так і на уроки, отримані під час пандемії COVID-19, що тимчасово полегшило проблему скупчення людей.

Ці ініціативи відображають ширшу тенденцію використання технологій для сталого управління туризмом, забезпечуючи захист культурної спадщини та місцевої якості життя, зберігаючи при цьому економічні вигоди від туризму.

«Європейський зелений пояс» – це масштабний транскордонний проект у сфері екотуризму та охорони природи, який охоплює колишню «залізну завісу», простягаючись приблизно на 12 500 кілометрів через 24 європейські країни. Ця ініціатива перетворює те, що колись було символом поділу під час холодної війни, на коридор біорізноманіття та екологічної співпраці. Проект забезпечує мережу середовищ існування для зникаючих видів, таких як балканська рись і бурі ведмеді, одночасно сприяючи сталому туризму і розбудові миру між країнами, які були історично розділені.

Ініціатива складається з чотирьох регіональних частин: Фенноскандинавський зелений пояс на півночі, Балтійський зелений пояс уздовж Балтійського моря, Центральноєвропейський зелений пояс і Балканський зелений пояс на півдні. Програма сприяє розвитку екологічного туризму шляхом створення транскордонних природоохоронних територій, підтримки сталого регіонального розвитку та посилення участі місцевих громад у природоохоронних заходах. Ведеться робота над внесенням Європейського зеленого поясу до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що підкреслює його екологічну та історичну важливість [70].

Ця ініціатива не тільки зберігає критичні екосистеми, але й слугує живим пам'ятником складної історії регіону, сприяючи міжнародному співробітництву та сталому розвитку туризму вздовж колишніх політичних розломів Європи.

Отож, інтеграція інноваційних геопросторових технологій відкриває значні перспективи для покращення організації та управління туристичною галуззю в ЄС. Використовуючи ГІС, Інтернет речей, AR/VR та штучний інтелект, дестинації можуть покращити досвід відвідувачів, сприяти сталому розвитку та досягти більш ефективного управління ресурсами. Ці досягнення допоможуть ЄС зберегти своє лідерство у світовому туризмі, водночас вирішуючи такі проблеми, як надмірний туризм та екологічна стійкість.

ВИСНОВКИ

Дослідження геопросторових аспектів організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в країнах Європейського Союзу є важливим і актуальним завданням, яке базується на низці ключових факторів. ЄС є глобальним лідером у туристичній сфері, пропонуючи одні з найпопулярніших туристичних напрямків у світі. Вивчення геопросторових характеристик дозволяє оптимізувати туристичні потоки, уникати перенаселеності популярних районів і стимулювати розвиток невідомих локацій.

Поняття екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності мають різноманітні тлумачення, що відображають їхню багатогранну роль у культурному, соціальному та економічному контекстах. Екскурсії, як правило, є короткостроковими, структурованими заходами, спрямованими на поглиблення культурного розуміння та навчання на власному досвіді, тоді як туристична та рекреаційна діяльність поєднує в собі довготривалу взаємодію з відпочинком, дослідженням та взаємодією з навколишнім середовищем.

Аналіз різних тлумачень показує, що ці види діяльності мають вирішальне значення для сприяння сталому розвитку, культурному обміну та особистому благополуччю. Крім того, їхні визначення підкреслюють необхідність комплексного планування та відповідальних практик для узгодження з сучасними пріоритетами, такими як збереження довкілля та соціально-економічна справедливість. Таке фундаментальне розуміння створює основу для подальшого вивчення їхньої геопросторової організації та практичної реалізації, особливо в Європейському Союзі.

Історія екскурсійної, туристичної та рекреаційної діяльності значно еволюціонувала протягом століть під впливом соціокультурних, економічних і технологічних змін. Від раннього паломництва і подорожей еліти в стародавніх цивілізаціях до масового туризму в XIX–XX століттях, ці види діяльності перебували під впливом таких подій, як промислова революція, транспортні інновації та зростання наявного доходу. У наш час туризм перетворився на велику глобальну індустрію, підтримувану розвитком комунікаційних,

транспортних і цифрових технологій, що призвело до підвищення мобільності та доступності. Історично мотиви для подорожей розширилися від освітніх і релігійних цілей до рекреаційних і культурних, формуючи таким чином сучасні туристичні практики.

Таким чином, розвиток екскурсійної та рекреаційної діяльності відображає ширші суспільні тенденції, включаючи прагнення до дозвілля, самопізнання та культурного обміну. Значення туризму в економічному, соціальному та екологічному контекстах продовжує зростати, підкреслюючи важливість сталих практик для майбутніх поколінь. На закінчення, історична траєкторія туристичної діяльності показує, як вона стала невід'ємною частиною сучасного життя, впливаючи як на окремих людей, так і на суспільства, водночас висвітлюючи поточні виклики і можливості для зростання і сталого розвитку туристичної індустрії в усьому світі.

Вивчення екскурсійної та туристично-рекреаційної індустрії спирається на різноманітний спектр методів дослідження, що ґрунтуються як на якісній, так і на кількісній складовій. Ця багатогранна методологічна база лежить в основі майбутніх інновацій і відповідає глобальним пріоритетам, таким як просування відповідального туризму та збереження довкілля. Загалом, стратегічний підхід до геопросторової організації сприяє як економічному зростанню, так і збереженню природної та культурної спадщини в Європейському Союзі.

Екскурсійна та туристично-рекреаційна діяльність відіграє ключову роль у формуванні соціально-економічного розвитку Європейського Союзу, підкреслюючи багатогранність переваг, які вона приносить країнам-членам, сприяючи створенню робочих місць, диверсифікації економіки, збереженню культурної спадщини та стимулюванню регіонального розвитку. Дана сфера допомагає ЄС бути одним із найпривабливіших туристичних напрямків світу. Ця галузь є важливим економічним рушієм для регіону, генеруючи близько 10 % ВВП ЄС та забезпечуючи роботою мільйони людей. Такі країни, як Іспанія, Італія та Франція, значною мірою залежать від туризму, оскільки він становить понад 10 % їхнього національного ВВП. Загалом туризм забезпечує близько 27

мільйонів робочих місць в ЄС як безпосередньо (у сфері гостинності та туристичних послуг), так і опосередковано (у будівництві, сільському господарстві та роздрібній торгівлі). Особливу вигоду від цього сектору отримують малі та середні підприємства, зокрема у сфері гостинності та послуг.

Ця діяльність сприяє збалансованому регіональному зростанню, стимулюючи розвиток туризму в сільській місцевості та менш розвинених регіонах, зменшуючи таким чином регіональні диспропорції. Інвестиції в інфраструктуру, транспорт і об'єкти культурної спадщини ще більше підвищують привабливість і доступність таких дестинацій.

Екскурсійна діяльність наголошує на популяризації та збереженні багатой культурної спадщини Європи. Залучаючи відвідувачів до історичних та культурних пам'яток, вони підтримують ініціативи, спрямовані на збереження традицій, пам'ятників та нематеріальних культурних цінностей. Туризм сприяє міжкультурному взаєморозумінню та посилює залучення громади. Він створює платформи для демонстрації різноманітних традицій, мов і способів життя, сприяючи реалізації ідеї ЄС про єдність у розмаїтті.

ЄС дедалі більше інтегрує практики сталого туризму, щоб збалансувати економічні вигоди із захистом навколишнього середовища. Такі ініціативи, як зелений чи екологічний туризм, відповідають ширшим цілям Європейського зеленого курсу, забезпечуючи довгострокову стійкість сектору. Пандемія COVID-19 змінила туристичну галузь, спричинивши перехід до внутрішніх подорожей, сталих практик та технологічної інтеграції. Ці тенденції пожвавили сектор, одночасно реагуючи на сучасні виклики та вподобання споживачів.

Отже, екскурсії та туристично-рекреаційна діяльність відіграє важливу роль у стимулюванні економічного та соціального прогресу в Європейському Союзі. Вони узгоджуються з політикою ЄС щодо сталого розвитку, інновацій та регіональної справедливості, слугуючи динамічною силою для соціально-економічного розвитку в усьому регіоні.

За останні роки в Європейському Союзі відбулися значні зміни в туристичному ландшафті під впливом глобальних тенденцій, економічного розвитку та стратегій постпандемічного відновлення. Все більше уваги

приділяється екологічним подорожам, причому як дестинації, так і мандрівники надають пріоритет сталому розвитку. Такі ініціативи, як екологічна сертифікація та інвестиції в зелену інфраструктуру, відображають прагнення зменшити вплив туризму на довкілля.

Як вже було задекларовано вище, Європейський Союз залишається одним із провідних туристичних центрів світу. Унікальне поєднання природних ландшафтів – від узбережжя до гір, і багатой культурної спадщини приваблює значні потоки туристів. Після пандемії COVID-19 туристична галузь у ЄС продемонструвала стійке відновлення, досягнувши до 2023 року показників, що перевищують докризовий рівень, і активно адаптує до економічних, екологічних та культурних змін. У 2024 році зростання в туристичному секторі перевершило допандемічні показники: лише за перший квартал було зареєстровано понад 452,6 мільйона ночівель, що на 6,6 % більше, ніж за аналогічний період попереднього року. Такі країни, як Франція, Італія та Іспанія, лідирують за кількістю відвідувачів завдяки своїм історичним місцям, музеям та пам'яткам, внесеним до списку ЮНЕСКО. Окрім традиційних гарячих точок, менш відомі дестинації Східної та Центральної Європи, такі як Хорватія, Польща та країни Балтії, набувають популярності завдяки своїй доступності, культурному багатству та природно-ресурсному потенціалу.

Зосередженість на психічному та фізичному благополуччі зумовила попит на оздоровчі центри, термальні спа-курорти та подорожі, орієнтовані на природу, особливо в альпійських та середземноморських регіонах. Гнучка туристична політика, посилені заходи безпеки та акцент на просуванні місцевих визначних пам'яток сприяли відновленню сектору. Країни адаптували свої стратегії, щоб відповідати очікуванням мандрівників, що змінюються.

Отже, туризм в ЄС відображає динамічну взаємодію традицій та інновацій, балансує між збереженням культурної спадщини та впровадженням сталих практик і технологічних досягнень. Ці тенденції не лише підвищують конкурентоспроможність туристичних напрямків ЄС, але й відповідають ширшим цілям сталого розвитку та регіональної справедливості.

Геопросторова та організаційна структура туристичної галузі в Європейському Союзі в поєднанні з надійними заходами безпеки відіграє вирішальну роль у формуванні стійкості та ефективності сектору. Розвиток геопросторових технологій, таких як ГІС та супутникове картографування, уможливорює ефективне планування та управління туристичними потоками. Ці інструменти оптимізують маркетинг дестинацій, забезпечують рівномірний розподіл відвідувачів і мінімізують переповненість популярних об'єктів, водночас просуваючи менш відомі атракції. Геопросторові інновації все більше інтегруються з цифровими туристичними платформами, надаючи в режимі реального часу дані про відвідувачів, рекомендації щодо маршрутів та місцеві послуги. Ці системи покращують досвід мандрівників і забезпечують ефективність використання ресурсів.

Туристична структура ЄС спирається на багаторівневий підхід до управління, залучаючи державні та приватні зацікавлені сторони, міжнародні партнерства та транскордонне співробітництво. Така структура сприяє скоординованому впровадженню політики, забезпечуючи відповідність галузі цілям сталого розвитку та сталості.

Безпека та захист стали першочерговими в епоху після пандемії. Регламенти ЄС зосереджені на стратегіях управління кризовими ситуаціями, протоколах охорони здоров'я та кібербезпеці в туристичному секторі. Ці заходи сприяють зміцненню довіри мандрівників і забезпечують безпечний і безперешкодний досвід. Геопросторові та організаційні стратегії відіграють важливу роль у реагуванні на такі кризи, як стихійні лиха, пандемії чи геополітичні конфлікти. Системи раннього попередження, планування евакуації та надійна цифрова інфраструктура забезпечують мінімальні перебої в туристичній діяльності.

Відтак, інтеграція геопросторових інструментів, добре структурованих організаційних рамок і комплексних заходів безпеки гарантує, що туристична галузь ЄС залишається адаптивною, сталою і орієнтованою на відвідувачів. Всі ці елементи разом зміцнюють спроможність галузі відповідати на сучасні виклики, одночасно сприяючи регіональному розвитку та збереженню довкілля.

Туристичний сектор в Європейському Союзі стикається зі складним комплексом викликів, які впливають на його стале зростання, стійкість і конкурентоспроможність. Масовий туризм у популярних DESTИНАЦІЯХ спричиняє навантаження на природні та культурні ресурси, що призводить до погіршення стану довкілля, втрати біорізноманіття та розриву зв'язків між громадами. Зусиллям, спрямованим на пом'якшення цих наслідків, перешкоджає недостатня інфраструктура та регулювання. Ризики, пов'язані з кліматом, такі як підвищення температури, екстремальні погодні явища та зміна екосистем, безпосередньо впливають на динаміку туризму. Порушуються сезонні моделі туризму, а прибережні DESTИНАЦІЇ стикаються з підвищеною вразливістю до підвищення рівня моря.

Економічні дисбаланси між країнами-членами ЄС впливають на справедливий розподіл вигод від туризму. Багатші регіони приваблюють більшість відвідувачів, тоді як менш розвинені території намагаються утвердитися як конкурентоспроможні DESTИНАЦІЇ.

Пандемія COVID-19 залишила по собі довготривалий вплив, порушивши схеми подорожей, посиливши занепокоєння щодо здоров'я та безпеки, а також знизивши міжнародну мобільність. DESTИНАЦІЇ, залежні від міжнародних відвідувачів, все ще оговтуються від економічних втрат. Політична нестабільність і проблеми безпеки як в ЄС, так і за його межами впливають на тенденції подорожей і на сприйняття безпеки DESTИНАЦІЙ. Війна в Україні, наприклад, посилила занепокоєння у Східній Європі.

Досягнення цілей Зеленого курсу ЄС створює виклики для туристичного сектору, який повинен перейти на екологічні практики. Це вимагає значних інвестицій у зелену інфраструктуру, відновлювану енергетику та екологічні види транспорту. Вирішення цих проблем вимагає багатогранного підходу, який поєднує сталі практики, інноваційні технології, інклюзивну політику та цільові інвестиції. Спільні зусилля країн-членів ЄС, підкріплені узгодженими політичними рамками, мають важливе значення для подолання цих перешкод і забезпечення довгострокової життєздатності туристичної індустрії.

Нормативно-правова база регулювання екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в Європейському Союзі зазнала значної еволюції у відповідь на сучасні виклики, акцентуючи увагу на гармонізації, сталості та інклюзивності. Законодавство все більше інтегрує принципи сталого розвитку, узгоджуючись із глобальними зобов'язаннями, такими як Паризька угода та Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР). Такі законодавчі заходи, як Зелена угода ЄС та Директива про відновлювані джерела енергії, підкреслюють важливість просування екологічного туризму та зменшення вуглецевого сліду туристичної діяльності. Оновлені законодавчі положення, такі як Директива ЄС про туристичні пакети (2018), посилюють права споживачів, вирішуючи такі питання, як прозорість, скасування та справедлива компенсація для мандрівників. Ці правила зміцнюють довіру та забезпечують більш безпечний досвід для туристів по всьому ЄС.

Щоб мінімізувати нерівність, ЄС просуває гармонізовані стандарти у сфері послуг, пов'язаних з туризмом, забезпечуючи стабільну якість і безпеку в усіх державах-членах. Це включає сертифікацію, навчальні програми та єдині протоколи охорони здоров'я та безпеки, особливо актуальні після COVID-19.

Законодавчі заходи дедалі більше заохочують інклюзивні туристичні практики, надаючи пріоритет ініціативам на рівні громад, які сприяють економічним вигодам для сільських і слаборозвинених регіонів. Політика має на меті збалансувати розвиток міського та сільського туризму, вирішуючи проблему надмірного туризму в популярних містах. Таким чином, правова база ЄС демонструє далекоглядний підхід, наголошуючи на сталості, цифровій трансформації та справедливості. Ці заходи не лише відповідають на сучасні виклики, а й забезпечують довгострокову життєздатність та інклюзивність європейського туристичного сектору.

Інтеграція інноваційних технологій змінює геопросторову організацію туристичної галузі в Європейському Союзі, сприяючи підвищенню ефективності, сталості та інклюзивності. Використання геоінформаційних систем ГІС, супутникових знімків та аналізу великих даних сприяє кращому плануванню, ефективному розподілу ресурсів та цілеспрямованому маркетингу,

що дозволяє збалансовано розвивати недостатньо використовувані території та вирішувати проблеми надмірного туризму в популярних дестинаціях. «Розумні» міста та «розумні» дестинації використовують такі технології, як IoT (Інтернет речей) та AI (штучний інтелект) для покращення туристичного досвіду. Збір даних у режимі реального часу, віртуальні путівники та «розумна» інфраструктура підвищують зручність для відвідувачів, водночас допомагаючи місцевій владі контролювати та управляти туристичними потоками.

Цифрові інструменти, такі як доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR) та послуги, що базуються на місцезнаходженні, революціонізують те, як туристи досліджують дестинації. Ці інновації роблять туризм більш інтерактивним та інклюзивним, задовольняючи різноманітні вподобання та потреби в доступності. Вони відповідають цілям Зеленого курсу ЄС та ширшим цілям цифрової трансформації. До прикладу, рішення з відновлюваної енергетики, енергоефективна інфраструктура та системи управління відходами, підтримують прагнення ЄС до сталого туризму. Інновації у сфері транспорту, такі як електронна мобільність та транспортні засоби на водневих двигунах, ще більше зменшують екологічний слід туристичної діяльності.

Отож, дослідження геопросторових аспектів організації екскурсійної та туристично-рекреаційної діяльності в Європейському Союзі є надзвичайно актуальним з огляду на різноманітні природні, культурні та історичні ресурси регіону, які значною мірою сприяють його глобальному туристичному лідерству. Розуміння просторових закономірностей, розподілу ресурсів та розвитку інфраструктури є важливим для оптимізації управління туризмом, сприяння регіональному розвитку та забезпечення екологічної стійкості. Такі дослідження дозволяють ЄС вирішувати сучасні проблеми, такі як надмірний туризм, зміна клімату та справедливий розподіл ресурсів, сприяючи збалансованому підходу до туризму та рекреації, що приносить користь як місцевим громадам, так і міжнародним відвідувачам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive (EU) 2015/2302 on Package Travel and Linked Travel Arrangements. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32015l2302>.
2. European Commission on Sustainable Tourism. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism_en?prefLang=uk
3. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/komentar_do_dogovoru_pro_funkcionuvannya_yes.pdf.
4. 70-те засідання Європейської комісії ООН Туризм: шлях до відновлення. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/70-te-zasidannya-ievropeyskoji-komisiyi-oon-turizm-shlyah-do-vidnovlennya>.
5. Мальська М.П., Паньків Н.М., Ховалко А.Б. Історія розвитку туризму: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 117 с.
6. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа.: Навч. посібн. 2-ге вид., К.: Центр учбової літератури, 2010. 224 с.
7. Іванюк, П., & Боруцька, Ю. (2024). Анімаційно-екскурсійна діяльність і природотерапія як способи реабілітації для людей з інвалідністю та посттравматичним синдромом. *Економіка та суспільство*, (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-63>.
8. Теорія ієрархії потреб Маслоу (Піраміда Маслоу). URL: <https://www.maxzosim.com/maslows-hierarchy-of-needs/>.
9. Піраміда потреб Маслоу: Що таке Ієрархія потреб і як вона працює? URL: <https://www.gasformind.com/piramida-potreb-maslou/>.
10. Panchenko, S. Vid palomnytstva do relihiinoho turyzmu: istoriia i suchasnist [From pilgrimage to religious tourism: history and modernity]. *Aktual'ni Pytannya Masovoyi Komunikatsiyi [Current Issues of Mass Communication]*, (32), 12–19. URL: <https://doi.org/10.17721/CIMC.2022.32.12-19>.

11. Olenych, I., Gontar, Z., Borutska, Y. (2021). The system of managing the pedagogical process of training students-specialists in the tourism sector in the conditions of COVID-19. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 14(33), e16569. <https://doi.org/10.20952/revtee.v14i33.16569>.
12. Hnat, G., Ivanochko, U., Solovii, L., Petrenko, Y., Borutska, Y. (2022). Features of the Architecture of Tourism and Tourist Complexes. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22, No. 9, September 2022. Pp. 117–122. http://paper.ijcsns.org/07_book/202209/20220918.pdf.
13. Коцан Н., Коцан Р., Сахнюк А. Методологічні основи дослідження туризму в регіоні. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/183/176>.
14. Смарагдова мережа та Натура 2000. URL: https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/factsheet_wwf_natura_2000_and_emerald_network.pdf.
15. Ханова О. В., Скібіна С. О. Сталий розвиток країн ЄС: методика й індикатори оцінювання. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 20–32.
16. European Tourism Trends and Policies (European Commission, 2022). URL: European Commission.
17. Zhyvko, Z., Borutska, Y., Alkema, V., Panchenko, V., Kundytskiy, O., Zhyvko, M., Rodchenko, S., & Shehynska, A. (2024). Geospatial Organization of Tourism and Recreation.(Z. Zhyvko, Ed.). OÜ “Scientific Center of Innovative Research”. 232 p. Estonia.DOI: <https://doi.org/10.36690/GEO-OTR> ISBN 978-9916-9927-7-7.
18. Список країн Європейського Союзу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_Європейського_Союзу.
19. Європейський Союз. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/european-union/>.
20. Мартинюк Я. Ю., Корнієнко В. О. Позиції Європейського Союзу у світовій економіці. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29852/Martinyuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

21. Шнирков О. І. Місце Європейського Союзу у світовій економіці. URL: <http://surl.li/rzjweo>.
22. Eurostat's tourism statistics and studies on the economic impact of tourism in the EU. URL: <https://www.jomswsge.com/The-role-of-tourism-in-European-Union-selected-issues,95075,0,2.html>.
23. UNWTO Reports (2020-2024). «Global Trends in Tourism Recovery and Historical Development». URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/un-tourism-tourism-dashboard>.
24. Атаманчук З. А., Рильський В. В. Феномен поняття «сталий розвиток». The 17th International scientific and practical conference «The latest technologies in the development of science, business and education» (April 30 – May 03, 2024) London, Great Britain, International Science Group. 2024. С. 73-76.
25. Садова Н. В. Вплив цифровізації на розвиток туристичної індустрії. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7267>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.43.
26. European Tourism: Trends & Prospects. URL : https://etc-corporate.org/uploads/2024/10/ETC-Quarterly-Report-Q3-2024_public.pdf
27. Європейське агентство з охорони довкілля URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/uk/concept/2997>.
28. Внутрішній ринок, промисловість, підприємництво та МСП. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/policy-overview_en.
29. EU sees increase of tourist bed places in 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231031-1>.
30. World Tourism Organization (UNWTO). (Various years). *Tourism and Development Reports*. Retrieved from. URL: <https://www.unwto.org/>
31. UNESCO World Heritage Centre. (n.d.). Reports and Publications. Retrieved from. URL: <https://whc.unesco.org/>
32. Колесник В. Правові основи кооперації Європейського союзу та ЮНЕСКО в освітній сфері. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2018/tom_2/47.pdf

33. Безугла, Л., Ігнат'єва, С., & Нікітін, Ю. (2023). Внесок ЮНЕСКО у розвиток туризму в Україні та країнах Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-67>.

34. World Tourism Organization and United Nations Development Programme, *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, Highlights*, UNWTO. Madrid, 2017. 36 p.

35. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 265-273.

36. Borutska, Y., Dydiv, I., Krupa, O., Hryhorieva, L., & Sylkin, O. (2024). Methodology And Application of Innovative Technologies to Ensure Sustainable Development: Formation of Eco-Awareness Through the Prism of Ecotourism. *Journal of Ecohumanism*, 3(4), 1357–1367. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i4.3666>.

37. М'яус А., Троян М., Школа В. Використання SWOT – аналізу для розробки ідеї туристичного продукту. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f96c29b4-7810-4982-90fe-a6f1df9d7d03/content>

38. Borutska, Y., Sereda, N., Manko, A., Kozlovskiy, Y., Tkachenko, T., Poltavskaya O. (2021). Tourism industry in the European Union countries. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Special Issue no.: 11/02/XXII. (vol. 11, issue 2, special issue XXII.). Pp. 148–154. <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>.

39. Дишкантюк О. В., Потьомкін Л. М., Власюк К. В. Індустрія гостинності та туризму в умовах Covid-19: світова практика та українські реалії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. №61. 11-17. URL : http://bses.in.ua/journals/2021/61_2021/4.pdf.

40. Туризм в Європі. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/turizm-v-yevropi-vzhe-vidnovivsya-pislya-pandemiji-koronavirusu-12544629.html>.

41. Коронавірус: статистика по країнах Європи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/europe/>.

42. Borutska, Y., Vashchyshyn, M., Zhurba, I., Leskiv, H., Taranenko, H., Panteleiev, M. (2023). State environmental impact management in ecological tourism development. *International Journal of Design & Nature and Ecodynamics*, Vol. 18, No. 5, pp. 1247–1254. <https://doi.org/10.18280/ijдне.180527>.

43. Вплив пандемії COVID-19 на туризм. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вплив_пандемії_COVID-19_на_туризм

44. Проблеми і перспективи розвитку міжнародного туризму в умовах COVID-19. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2021/6.pdf.

45. Джинджоян В.В., Корнєєв М.В., Ходак О.В., Небаба Н.О. Економіка та менеджмент міжнародного туризму: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Каравела», 2024. 376 с.

46. Tourism statistics - top destinations. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics_-_top_destinations&oldid=126315.

47. Tourism trips - introduction and key figures. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_trips_-_introduction_and_key_figures.

48. Europe Set for Record-Breaking Summer Tourism. URL: <https://forwardkeys.com/europe-set-for-record-breaking-summer-tourism/>.

49. OECD Studies on Tourism Italy review of issues and policies. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2011/06/italy-review-of-issues-and-policies_g1g13d01/9789264114258-en.pdf.

50. EU Tourism Flourishes As Nights Spent Break All-Time Records in First Half of 2023. URL: <https://schengen.news/eu-tourism-flourishes-as-nights-spent-break-all-time-records-in-first-half-of-2023/>.

51. Burghouwt G., Redondi R. Connectivity in Air Transport Networks: An Assessment of Models and Applications. URL: https://www.researchgate.net/publication/257547529_Connectivity_in_Air_Transport_Networks_An_Assessment_of_Models_and_Applications.

52. Атаманчук З. А., Тимчишин Ю. В. Безпека у міжнародному туризмі як чинник сталого розвитку. *SWorld Journal*. Болгарія. Issue №8, Part 4, May 2021. С. 11-17.

53. . Мозгова Д., Зігунова І., Зігунов В. Досвід країн ЄС в організації регулювання туристичною діяльністю. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/3392>.

54. Іванова О. Л. Доступний туризм для всіх у Європейському Союзі / О. Іванова, М. Сеньків // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2019. Вип. 1 (74). С. 66-74.

55. Розвиваємо сектор гостинності для туристів із ЄС. URL: <http://surl.li/klqvjk>

56. Мереха І. С., Троян М. Ю., Мозгова Д. Р. Потенціал сталого туризму для імплементації Європейського Зеленого курсу. С. 28-32. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bdf346cf-e9e7-45bb-b735-8adde396d8d4/content>.

57. Коробейнікова Я. Екологічна безпека територій туристичних дестинацій: визначення, механізми та проблеми забезпечення. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/9242/1/8583p.pdf>.

58. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2 вид. випр. допов. К:КНТУ, 2009. 463 с.

59. Zinchenko, V., & Dubchak, Y. (2020). Проблеми впливу форс-мажорних обставин на індустрію гостинності (на прикладі пандемії COVID-19). *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*, 3(2), 209-218. <https://doi.org/10.31866/2616-7603.3.2.2020.221279>.

60. Валінкевич, Н., & Шестакова, А. (2024). Цифрова трансформація як конкурентна перевага в індустрії туризму та гостинності. *Економіка та суспільство*, (68). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-37>.

61. Тюріна, Д. (2021). Міжнародний туризм в умовах пандемії: проблеми та шляхи подальшого розвитку. *Економіка та суспільство*, (30). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-32>.

62. Impact of overtourism on urban life. URL: https://www.researchgate.net/publication/353175093_Impact_of_overtourism_on_urban_life.

63. Екологічне маркування в ЄС. URL: <https://www.dracaris.org/blog/vse-pro-yeuropeisku-sertyfikatsiiu/ekologichne-markuvannya-v-yes/>.

64. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

65. A European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

66. Огляд програм Європейського Союзу, доступних для заявників з України. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf>.

67. Horizon Europe. URL: http://nkp.ntu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/presentation_Horizon_Europe.pdf.

68. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти [Електронний ресурс]: Підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с.

69. О. Шпак, П. Федорка, М. Пригара. Розумні міста та інтернет речей: вплив розробок у сфері іт на розвиток міст і покращення якості життя. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57870/1/290907-Article%20Text-672038-1-10-20231114.pdf>.

70. Ревіталізація міст – досвід Європейського Союзу для України : навч. посіб. / [Сич О. А., Ситник Н. С., Стасишин А. В., Круглякова В. В.]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2023. 312 с.